

KPSS
2024
ÖABT

Bütün kitaplar cepte, tablette, masanda

VIDEO
DESTEKLİ

SOSYAL BİLGİLER

TARİH

KONU ANLATIMLI

Arti - Yapay
Zekâ Asistan

Dijital Öğrenme
Ayak İzi

Hibrit Kitap
Teknolojisi

Hibrit kitaba erişebilmek
için QR kodu okutunuz.

PEGEM AKADEMİ

Komisyon

ÖABT Sosyal Bilgiler I. Kitap Tarih Konu Anlatımlı

ISBN 978-625-6829-02-2

Kitapta yer alan bölümlerin tüm sorumluluğu yazarlarına aittir.

© Pegem Akademi

Bu kitabın basım, yayım ve satış hakları Pegem Akademi Yay. Eğt. Dan. Hizm. Tic. AŞ'ye aittir. Anılan kuruluşun izni alınmadan kitabın tümü ya da bölümleri, kapak tasarımı; mekanik, elektronik, fotokopi, manyetik kayıt ya da başka yöntemlerle çoğaltılamaz, basılamaz ve dağıtılamaz. Bu kitap, T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı bandrolü ile satılmaktadır. Okuyucularımızın bandrolü olmayan kitaplar hakkında yayinevimize bilgi vermesini ve bandrolsüz yayınları satın almamasını diliyoruz.

Pegem Akademi Yayıncılık, 1998 yılından bugüne uluslararası düzeyde düzenli faaliyet yürüten uluslararası akademik bir yayınevdir. Yayınladığı kitaplar; Yükseköğretim Kurulunca tanınan yükseköğretim kurumlarının kataloglarında yer almaktadır. Dünyadaki en büyük çevrimiçi kamu erişim kataloğu olan WorldCat ve ayrıca Türkiye'de kurulan Turcademy.com tarafından yayınları taranmaktadır, indekslenmektedir. Aynı alanda farklı yazarlara ait 1000'in üzerinde yayını bulunmaktadır. Pegem Akademi Yayınları ile ilgili detaylı bilgilere <http://pegem.net> adresinden ulaşılabilmektedir.

16. Baskı: Kasım 2023, Ankara

Proje-Yayın: Deniz Şahan
Dizgi-Grafik Tasarım: Arzu Orhan Kaya
Kapak Tasarımı: Pegem Akademi

Baskı: Sonçağ Yayıncılık Matbaacılık Reklam San Tic. Ltd. Şti.
İstanbul Cad. İstanbul Çarşısı 48/48 İskitler/Ankara
Tel: (0312) 341 36 67

Yayıncı Sertifika No: 51818
Matbaa Sertifika No: 47865

İletişim

Shira Ticaret Merkezi, Macun Mahallesi 204 Cad.
No: 141/33, Yenimahalle/Ankara
Yayınevi: 0312 430 67 50
Dağıtım: 0312 434 54 24
Hazırlık Kursları: 0312 419 05 60
İnternet: www.pegem.net
E-ileti: pegem@pegem.net
WhatsApp Hattı: 0538 594 92 40

Merhaba Sevgili Sosyal Bilgiler Öğretmeni Arkadaşlarımız,

ÖABT sınavı, dört yıllık lisans eğitim hayatınızda kazandığınız yeterlilikleri ölçmek amacıyla yapılmaktadır. Sahip olduğu soru sayısı az ise de soruların atanma puanındaki etki oranı hayli yüksektir. Tarihin önemli açmazlarından birisi bir konu hakkındaki bilginin kaynaklara göre farklılıklar göstermesidir. Öyle ki ÖSYM sorularının dahi geçmişteki bazı sorularda verdiği bilgilerle çeliştiğini bilmekteyiz. Tarihin belge ve bulguları değiştikçe bilgileri de değişebilmektedir. Kitabımızda bu sakıncalı durumu aşmak için şöyle bir yöntem izledik:

Yazım sürecinde kuşkusuz ki ilk kılavuzumuz ÖSYM olmuştur. ÖSYM'nin günümüze kadar sorduğu soruların tümünü inceleyerek kitabın altyapısını oluşturduk. Kitabımızı, ÖSYM sorularının bilgi ve yorumları eşliğinde yapılandırdık. Kitabımızın şekillenmesinde etkili olan bir diğer veri Millî Eğitim Bakanlığı ders kitaplarıdır. Öyle ya, Millî Eğitim Bakanlığına personel almak için yapılan sınav sorularında, Bakanlığın okullarda okuttuğu ders kitaplarından da faydalanmak mantıken gereklidir. Nitekim ÖABT Sosyal Bilgiler/Tarih sorularını incelediğimizde, MEB ders kitaplarına gönderme yapan soru örneklerini çokça görmek mümkündür. Bunun dışında akademik camiada genel geçerliği olan Halil İnalıcık, İsmail Hakkı Uzunçarşılı, Enver Ziya Karal, Şerafettin Turan, Rifat Uçarol, Türk Tarih Kurumu ve Anadolu Üniversitesi Açık Öğretim Fakültesi Yayınları gibi çoğaltılabilecek bazı köşe taşı yazarlar ve eserler de kitabımız için temel dayanak olmuştur.

Kitabımızda hassasiyet gösterdiğimiz, cevabını bulmaya çalıştığımız sorulardan birisi şu oldu: "Sosyal Bilgiler Öğretmeni Adayı" arkadaşlarımızın sorumlu olduğu alanlardan birisi de "tarih"dir. ÖSYM tarafından ayrıntılı tanımlanmayan "tarih" dersinin kapsamı ne olmalıdır? Tarih ÖABT ile Sosyal Bilgiler ÖABT arasındaki fark nedir? Bu soruların cevabını ÖABT sorularını inceleyerek bulmaya çalıştık. Şunu gördük ki: Sosyal Bilgiler ÖABT sorularının kapsamı, Tarih ÖABT'den farklı değildir. Sosyal Bilgiler ÖABT'nin kapsamı son derece geniş, akademik derinliği hayli yüksektir. Bu gerekçe ile Pegem Ailesi olarak akademik bir risk almamanız için ÖABT Tarih kitabını Sosyal Bilgiler Setinin içine olduğu gibi koymayı uygun gördük. Sosyal Bilgiler ÖABT sınavları da bu tutumun doğruluğunu bizlere göstermiştir.

Öğretmen olma yolunda emin adımlarla yürüyen sizlerin yanında olmak ve eksiklerinizi tamamlamak amacıyla bu yayını hazırladık. İnandığımız ve umut ettiğimiz de gireceğiniz sınav için iyi bir başvuru kaynağı olduğu yönündedir. Ön sözümüzü de "başarılar dileyerek" ve küçükken annelerimizin, büyüklerimizin okula gönderirken söylediği "Allah zihin açıklığı versin." diyerek bitiriyoruz.

Yoğun bir araştırma ve çalışma sürecinde hazırlanmış olan bu kitapla ilgili görüş ve önerilerinizi pegem@pegem.net adresini kullanarak ya da **0538 594 92 40** numaralı telefona WhatsApp üzerinden iletmeniz yeterli olacaktır.

Geleceğimizi güvenle emanet ettiğimiz siz değerli öğretmenlerimizin hizmet öncesi ve hizmet içi eğitimlerine katkıda bulunabilmek ümidiyle...

Başarılar...

Kitabın baskı tarihinden sonra gerçekleşen değişikliklere aşağıda yer alan kodu okutarak ulaşabilirsiniz.

TÜRKİYE'DE İLK DEFA TÜM KİTAPLAR YANINDA; CEPTE, TABLETTE VE MASANDA

Hibrit kitaplarda kullanıcılar;

- 1 Kitabın dijital formatına erişim sağlayabilir.
- 2 Kitabın bölümleri altında video derslere erişim sağlayabilir.
- 3 Konu sonu testlerini çözebilir.

Detaylı anlatım için
QR kodu okutunuz.

Yapay zekâ, bırakılan etkileşimler sonrasında kullanıcıların başarı durumlarını tespit ederek karşılıklarına bir analiz ekranı çıkarmaktadır.

Pegem Kampüs web sitesi üzerinden hibrit kitabınıza erişebilmek için aşağıdaki adımları takip ediniz:

Aktivasyon kodu kitabınızın ilk sayfasında yer almaktadır. Aktivasyon kodu ile aktif ettiğiniz hibrit kitaba erişim 31.08.2024 tarihine kadar geçerlidir. Hibrit kitaplara kasım ayı itibarıyla erişim sağlanacaktır.

**Pegem Kampüs İletişim Hattı
0312 418 51 55**

ALAN BİLGİSİ

1. Bölüm: Tarih Bilimi

A. TARİH BİLİMİNE GİRİŞ.....	3
Tarih Biliminin Özellikleri	4
B. TARİH YAZICILIĞI.....	10
Tarih Yazım Türleri.....	10
Tarih Yazıcılığının Gelişimi.....	12
Türklerde Tarih Yazıcılığı	13
C. TARİHİN FAYDALANDIĞI BİLİM DALLARI	14
Çözümlü Test	18
Çözümler	21

2. Bölüm: Uygarlığın Doğuşu ve İlk Uygarlıklar

A. TARİH ÖNCESİ DEVİRLER	23
Anadolu'nun Tarih Öncesi.....	25
B. TARİHİN ÇAĞLARA AYRILMASI.....	26
İlk Çağ'ın Genel Özellikleri (MÖ 3500-375)	26
Orta Çağ'ın Genel Özellikleri (375-1453).....	27
Yeni Çağ'ın Genel Özellikleri (1453-1789).....	27
Yakın Çağ'ın Genel Özellikleri (1789-?).....	27
C. İLK ÇAĞ UYGARLIKLARI	28
Anadolu'da Kurulan Medeniyetler.....	28
Mezopotamya Uygarlıkları	32
Doğu Akdeniz Uygarlığı.....	36
Ege Uygarlıkları	38
Çözümlü Test	48
Çözümler	50

3. Bölüm: İlk Türk Devletleri

A. TÜRKLERİN TARİH SAHNESİNE ÇIKIŞI VE İLK TÜRK DEVLETLERİ	51
Türk Kelimesinin Anlamı.....	51
Ana Yurtta Kurulan İlk Uygarlıklar	51
Türklerin İlk Ana Yurdu	52
Orta Asya Türk Göçlerinin Sebepleri ve Sonuçları.....	52
İskitler (Sakalar)	53
B. İLK TÜRK DEVLETLERİ	54
Asya Hun Devleti.....	54
Avrupa Hun Devleti (375-469).....	56
Kök Türkler (552-630)	57
Kutluk Devleti (İkinci Kök Türk Devleti) (680-745)	59
Uygur Devleti (744-840)	60

Hazarlar (630-1006)	62
Kırgızlar (840-1207).....	63
Türgişler (634-766)	63
C. DİĞER TÜRK DEVLETLERİ	63
Avarlar - Juan Juanlar (560-805).....	63
Bulgarlar (635 - 665).....	63
Macarlar (896-1526).....	64
Kumanlar (Kıpçaklar)	64
Peçenekler (860-1091)	65
Oğuzlar (Uzlar).....	65
Akhunlar (Eftalit) (350-564).....	66
Sabarlar (Sabirler) (515-576)	66
Tabgaçlar (386-556).....	66
Karluklar (665-1221)	66
Başkirtlar.....	66
Kimekler	66
D. İLK TÜRK DEVLETLERİNDE KÜLTÜR VE UYGARLIK ..	67
Devlet Yönetimi	67
Ordu (Sü).....	70
Sosyal Yaşam.....	71
Hukuk.....	72
Ekonomi	73
Din ve İnanış	73
Yazı, Dil ve Edebiyat	74
Sanat	77
Bilim.....	79
Spor	79
Çözümlü Test	80
Çözümler	82

4. Bölüm: İslam Tarihi

A. İSLAM TARİHİ VE UYGARLIĞI	83
İslamiyet Öncesi Dünyanın Genel Durumu	83
İslamiyet'in Doğuşu ve Yayılışı.....	85
Dört Halife Devri (632-661).....	89
Emevi Devleti (661-750)	93
Endülüs Emevi Devleti (756-1031).....	96
Ben-i Ahmer Devleti.....	97
Abbasi Devleti (750-1258).....	97
Diğer Devletler.....	100
B. İSLAM KÜLTÜR VE UYGARLIĞI	101
Devlet Yönetimi	101

Sosyal Hayat	101
İktisadi Hayat	102
Ordu Teşkilatı	102
Yazı, Dil ve Edebiyat	103
Eğitim ve Bilim Hayatı.....	103
Sanat	106
Çözümlü Test	107
Çözümler	109
5. Bölüm: Türk İslam Devletleri (X.-XIII. Yüzyıllar)	
A. TÜRKLERİN İSLAMİYET'İ KABULÜ	111
Talas Savaşı (751).....	111
B. İLK TÜRK İSLAM DEVLETLERİ.....	112
İtil Bulgarları	112
Sacoğulları	112
Tolunoğulları (868-905)	112
İhşidler (Akşitler) (925-969)	112
Karahanlılar (840-1212).....	113
Gazneliler (963-1187).....	115
Büyük Selçuklu Devleti (1040-1157)	117
C. DİĞER TÜRK – İSLAM DEVLETLERİ.....	124
Harzemşahlar	124
Eyyubiler	124
Memlûkler	125
D. TÜRKİYE TARİHİ (XI.-XIII. YÜZYILLAR)	125
Anadolu'ya İlk Türk Akınları	125
Anadolu'da Kurulan İlk Türk Beylikleri	126
Türkiye Selçuklu Devleti (1077-1308) (Anadolu Selçuklu Devleti)	128
Uçlarda Hayat ve Beylikler	137
Anadolu Beylikleri'nin Genel Özellikleri	140
Türkiye'de Kurulan Diğer Diğer Devletler	141
E. TÜRK İSLAM DEVLETLERİNDE KÜLTÜR VE UYGARLIK	142
Devlet Yönetimi	142
Hukuk Sistemi.....	146
Toprak Sistemi	146
Askerî Teşkilat.....	148
Ekonomi	149
Sosyal Hayat	151
Din ve İnanış	151
Dil, Edebiyat ve Yazı	152
Eğitim ve Bilim.....	153

Sanat	157
Mimari	158
Çözümlü Test	163
Çözümler	165
6. Bölüm: Türk Dünyası (XIII. - XIX. Yüzyıllar)	
TÜRK DÜNYASI (XIII.-XIX. YÜZYILLAR)	167
Moğollar	167
Timur Devleti (1369-1507)	169
Türkistan'daki Gelişmeler	170
Hindistan'da Türk Sultanlıkları ve Babürlüler.....	171
Hanlıklar Hakkında Genel Bilgiler	173
Çözümlü Test	174
Çözümler	176
7. Bölüm: Osmanlı Tarihi	
A. BEYLİKTEN DEVLETE (1302-1453)	178
XIV. Yüzyıl Başlarında Yakın Doğu ve Avrupa	179
Anadolu	179
Memlûklar (1250-1517).....	179
İlhanlı Devleti (1256-1335).....	179
Balkanlar ve Avrupa.....	180
Altın Orda Devleti (1227-1502)	180
Kayıların Anadolu'ya Gelişi ve Yerleşmesi	180
Osmanlı Devleti'nin Kısa Sürede Gelişimini Sağlayan Nedenler	180
Osman Gazi Dönemi (1299-1326)	181
Orhan Gazi Dönemi (1326-1362)	182
I. Murat Dönemi (1362-1389).....	183
Yıldırım Bayezit Dönemi (1389-1402).....	185
Fetret Devri (1402-1413).....	187
Çelebi Mehmet Dönemi (1413-1421).....	187
II. Murat Dönemi (1421-1451)	188
Çözümlü Test	190
Çözümler	192
B. DÜNYA GÜCÜ: OSMANLI DEVLETİ (1453-1595).....	194
Fatih Sultan Mehmet Dönemi (1451-1481).....	194
II. Bayezit Dönemi (1481-1512)	199
Yavuz Sultan Selim Dönemi (1512-1520)	200
Kanuni Sultan Süleyman Dönemi (1520-1566).....	202
II. Selim Dönemi (1566-1574)	209
III. Murat Dönemi (1574-1595)	209

Çözümlü Test	211
Çözümler	213
OSMANLI DEVLETİ KÜLTÜR VE UYGARLIK TARİHİ.....	215
Devlet Yönetimi	215
Osmanlılarda Ekonomik Hayat	232
Osmanlı Toplumunu.....	244
Osmanlı Devleti'nde Hukuk	248
Osmanlı Devleti'nde Eğitim.....	249
Osmanlı Devleti'nde Bilim	251
Osmanlı Devleti'nde Dil, Yazı ve Edebiyat.....	254
Osmanlı Devleti'nde Sanat	256
Osmanlı Devleti'nde Mimari.....	257
Çözümlü Test	261
Çözümler	263
C. ARAYIŞ YILLARI (XVII. YÜZYIL)	265
Arayış Yıllarında Osmanlı Devleti – Avusturya İlişkileri... 265	
XVII.Yüzyılda Osmanlı Devleti – İran İlişkileri	266
XVII.Yüzyılda Osmanlı Devleti - Lehistan İlişkileri.....	267
XVII.Yüzyılda Osmanlı Devleti-Venedik İlişkileri.....	267
Osmanlı - Malta İlişkileri	268
Osmanlı - Rusya İlişkileri.....	268
II. Viyana Kuşatması ve Kutsal İttifak Savaşı	268
İç İsyanlar.....	270
XVII. Yüzyıl İsyanlarının Özellikleri.....	272
Avrupa'nın Gelişimine Seyirci Kalan Osmanlı.....	272
XVII. Yüzyıl İslahat Hareketleri.....	273
Çözümlü Test	276
Çözümler	278
D. XVIII. YÜZYILDA DEĞİŞİM VE DİPLOMASİ.....	280
III. Ahmet Dönemi (1703-1730)	280
I. Mahmut Dönemi (1730-1754)	282
III. Mustafa Dönemi (1757-1774)	283
I. Abdülhamit Dönemi (1774-1789)	284
III. Selim Dönemi (1789-1807)	285
XVIII.Yüzyılda Osmanlı Devleti'nin İslahatları.....	287
Çözümlü Test	292
Çözümler	294
8. Bölüm: En Uzun Yüzyıl (1800-1922)	
XIX. YÜZYIL SİYASİ TARİH.....	295
II. Mahmut Dönemi (1808-1839)	296
Abdülmecit Dönemi (1839-1861)	300

Abdülaziz Dönemi (1861-1876)	303
V. Murat Dönemi (1876).....	305
II. Abdülhamit Dönemi (1876-1909)	305
XIX. YÜZYILDA REFORM HAREKETLERİ	310
II. Mahmut Dönemi Yenilik Hareketleri.....	311
Sultan Abdülmecit Dönemi Yenilik Hareketleri	313
Sultan Abdülaziz Dönemi Yenilik Hareketleri	314
II. Abdülhamit Dönemi Yenilik Hareketleri.....	316
Osmanlı Devleti'nde Basın Yayın Hareketleri	319
Çözümlü Test	322
Çözümler	324
OSMANLI DEVLETİ'NDE DEMOKRATİKLEŞME HAREKETLERİ	326
Sened-i İttifak.....	326
Tanzimat Fermanı	327
İslahat Fermanı (1856).....	329
Kanunuesasi'nin ve I. Meşrutiyet'in İlanı	330
İstibdad (Mutlakiyet) Dönemi (1878-1908).....	332
II. Meşrutiyet'in İlan Edilmesi.....	333
1909 Anayasa Değişiklikleri	334
II. Meşrutiyet Dönemi'nde Siyasal Gruplar ve Partiler ...	335
Osmanlı Devleti'nde Çalışma Hayatı	337
Osmanlı Devleti'nde Darbeler	337
Çözümlü Test	340
Çözümler	342
9. Bölüm: XX. Yüzyıl Başlarında Osmanlı Devleti	
XX. YÜZYIL BAŞLARINDA OSMANLI DEVLETİ'NDE DAĞILMAYI ÖNLEME ÇABALARI	344
1. Osmanlıcılık	344
2. İslamcılık	345
3. Türkçülük (Turancılık).....	345
4. Batıcılık	346
5. Teşebbüs-ü Şahsi ve Adem-i Merkeziyetçilik.....	346
6. Sosyalizm	347
Dünyanın Genel Görünümü	347
31 Mart Vakası	348
Trablusgarp Savaşı (1911)	349
Balkan Savaşları.....	350
I. Dünya Savaşı.....	354
Çözümlü Test	366
Çözümler	368

10. Bölüm: Millî Mücadele Dönemi

I - MİLLÎ MÜCADELE DÖNEMİ.....	370
A. MONDROS ATEŞKES ANTLAŞMASI.....	370
İzmir'in İlgali (15 Mayıs 1919).....	373
Kuvayimiliye Ruhu.....	374
B. CEMİYETLER.....	374
Millî Varlığa Yararlı Cemiyetler.....	375
Zararlı Cemiyetler.....	378
C. MİLLÎ MÜCADELE'NİN HAZIRLIK DÖNEMİ.....	380
Mustafa Kemal'in Samsun'a Çıkması (19 Mayıs 1919).....	380
Osmanlı Hükümeti'nin Millî Mücadele ve Mustafa Kemal'e Karşı Tutumu.....	389
D. MİLLÎ MÜCADELE DÖNEMİNDE BASIN HAYATI ..	397
Kurtuluş Savaşı'nın Mali ve Askerî Kaynakları.....	399
TBMM'ye ve Millî Mücadele'ye Karşı Çıkan İsyanlar ..	401
E. SEVR ANTLAŞMASI (10 Ağustos 1920).....	404
Sevr Antlaşması'nın Özellikleri.....	406
Bilecik Görüşmeleri (5 Aralık 1920).....	406
Çözümlü Test.....	407
Çözümler.....	409
II - KURTULUŞ SAVAŞI DÖNEMİ.....	411
A. DOĞU VE GÜNEY CEPHELERİ.....	411
Doğu Cephesi.....	411
Güney Cephesi.....	412
B. BATI CEPHESİ.....	413
Düzenli Orduların Kurulması.....	414
Gediz Savaşı.....	414
I. İnönü Savaşı (10 Ocak 1921).....	415
II. İnönü Savaşı (23 Mart-I Nisan 1921).....	419
Kütahya - Eskişehir Savaşları (10-24 Temmuz 1921) ..	420
Sakarya Savaşı (23 Ağustos-13 Eylül 1921).....	421
Büyük Taarruz ve Başkomutanlık Meydan Savaşı (26 Ağustos-9 Eylül 1922).....	424
C. MİLLÎ MÜCADELE'NİN SANAT VE EDEBİYATA YANSIMALARI.....	427
Çözümlü Test.....	428
Çözümler.....	430
11. Bölüm: Atatürk Dönemi	
I - TÜRK DIŞ POLİTİKASI.....	432
LOZAN BARIŞ ANTLAŞMASI.....	432
Saltanatın Kaldırılması.....	432

Lozan Barış Konferansı'na Katılan Devletler.....	433
Lozan'a Katılacak Türk Delegeleri.....	433
Lozan'da Görüşülen Konular.....	434
Lozan Konferansı'nda Karşılaşılan Güçlükler.....	434
Lozan Antlaşması'nın Önemli Özellikleri.....	437
II - ATATÜRK DÖNEMİ DIŞ POLİTİKASI.....	438
A. 1923-1932 YILLARI ARASINDA TÜRK DIŞ POLİTİKASI.....	438
Türk - Yunan İlişkileri Nüfus Mübadelesi.....	438
Fener Rum Patrikhanesi Sorunu.....	439
Türkiye - İngiltere İlişkileri Musul Sorunu (Irak Sınırı).....	439
Türk - Fransız İlişkileri.....	440
Türkiye - İtalya İlişkileri.....	442
Türk - Sovyet İlişkileri.....	442
B. 1932-1938 YILLARI ARASINDA TÜRK DIŞ POLİTİKASI.....	442
Türkiye'nin Milletler Cemiyetine Üye Olması (1932) ..	443
Türkiye ve Balkan Antantı (9 Şubat 1934).....	443
Türkiye ve Akdeniz Paktı (Ocak 1936).....	444
Montrö Boğazlar Sözleşmesi (20 Temmuz 1936) ..	444
Sadabat Paktı ve Türkiye (8 Temmuz 1937).....	445
Nyon Konferansı ve Türkiye.....	446
Hatay'ın Ana Vatan'a Katılması (Sancak Sorunu).....	446
Çözümlü Test.....	448
Çözümler.....	450
III - ATATÜRK DÖNEMİ İÇ OLAYLAR.....	452
A. II.TBMM'NİN AÇILMASI (11 Ağustos 1923).....	452
B. ANKARA'NIN BAŞKENT OLMASI (13 Ekim 1923) ..	452
C. CUMHURİYET'İN İLAN EDİLMESİ (29 Ekim 1923) ..	452
D. 1924 ANAYASASI'NIN KABUL EDİLMESİ (20 Nisan 1924).....	455
E. HALİFELİĞİN KALDIRILMASI (3 Mart 1924).....	456
F. ŞERİYE VE EVKAF VEKALETİNİN KALDIRILMASI ..	457
G. ORDUNUN SİYASETEN AYRILMASI.....	457
H. TEVHİD-İ TEDRİSAT KANUNU'NUN KABUL EDİLMESİ.....	458
I. ATATÜRK DÖNEMİNDE SİYASİ PARTİLER VE ÇOK PARTİLİ HAYATA GEÇİŞ ÇABALARI.....	458
Cumhuriyet Halk Fırkası (9 Eylül 1923).....	459
Terakkiyerver Cumhuriyet Fırkası (17 Kasım 1924) ..	460
Serbest Cumhuriyet Fırkası (12 Ağustos 1930).....	463
İ. MUSTAFA KEMAL'İN HAYATI.....	467

Çözümlü Test471

Çözümler473

IV - ATATÜRK İLKE VE İNKILAPLARI 475

A. İNKILAP KELİMESİNİN ANLAMI VE ÖZELLİKLERİ .. 475

B. HUKUK ALANINDA YAPILAN İNKILAPLAR..... 475

Medeni Kanun'un Kabul Edilmesi (17 Şubat 1926) . 476

C. EĞİTİM ALANINDA YAPILAN İNKILAPLAR..... 477

Tevhid-i Tedrisat Kanunu'nun Kabul Edilmesi
(3 Mart 1924) 478

Medreselerin Kapatılması (11 Mart 1924) 479

Azınlık Okulları ve Yabancı Okullar Hakkında
Yapılan Düzenlemeler 480Maarif Teşkilatı Hakkında Kanun'un Kabul Edilmesi
(2 Mart 1926) 480

Yeni Türk Harflerinin Kabul Edilmesi (1 Kasım 1928).. 481

Millet Mekteplerinin Açılması (24 Kasım 1928) 482

Atatürk Dönemi Tarih Anlayışı ve Türk Tarih
Kurumunun Kurulması 482Atatürk Dönemi "Dil" Çalışmaları ve Türk Dil
Kurumunun Açılması (1932) 483

Üniversite Reformu (1933) 484

Halk Eğitimi Alanındaki Faaliyetler 484

D. KÜLTÜR VE SANAT ALANINDA GELİŞMELER.... 484

E. SOSYAL YAPIDA ve SAĞLIK ALANINDA
YAPILAN İNKILAPLAR..... 486

Şapka İnkılabı'nın Yapılması (25 Kasım 1925)..... 486

Kılık, Kıyafet İnkılabı (3 Aralık 1934)..... 487

Tekke, Zaviye, Türbelerin Kapatılması Hakkında
Kanun'un Kabulü (30 Kasım 1925) 487Miladi Takvim ve Uluslararası Saat Uygulamasının
Kabulü, Ölçü ve Hafta Sonu Tatilinin Değiştirilmesi .. 488

Soyadı Kanunu'nun Kabulü (21 Haziran 1934)..... 489

Ünvan ve Lakapların Kullanılmasının Yasaklanması
(26 Kasım 1934)..... 489

Türk Kadınına Verilen Haklar 489

Sağlık ve Sosyal Yardım Alanında İnkılaplar 490

F. EKONOMİ ALANINDA YAPILAN İNKILAPLAR 490

İzmir İktisat Kongresi (17 Şubat 1923) 491

Tarım Alanında Gelişmeler 491

Aşar Vergisinin Kaldırılması..... 492

G. TİCARET ALANINDAKİ GELİŞMELER 492

Kabotaj Kanunu'nun Kabul Edilmesi (1 Temmuz 1926) .. 493

Gümrük Koruma Kanunu'nun Kabul Edilmesi (1929).. 493

H. SANAYİ ALANINDAKİ GELİŞMELER..... 494

Teşvik-i Sanayi Kanunu'nun Kabul Edilmesi 494

Devletçi Ekonomi Modelinin Kabulü 494

Beş Yıllık Sanayi Planlarının Hazırlanması..... 495

I. MADENCİLİK ALANINDAKİ GELİŞMELER 495

İ. ULAŞIM ALANINDAKİ GELİŞMELER..... 495

J. BANKACILIK ALANINDAKİ GELİŞMELER..... 496

İş Bankası (26 Ağustos 1924) 496

Sanayi ve Maadin Bankası (19 Nisan 1925) 496

Emlak ve Eytam Bankası (22 Mayıs 1926)..... 496

Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası
(11 Haziran 1930)..... 496

Sümerbank (1933) 497

1929 Dünya Ekonomi Bunalımı'nın Türkiye
Ekonomisi Üzerine Etkileri 497

Ekonomi Alanındaki Diğer Gelişmeler 498

V - ATATÜRK İLKELERİ 499

ATATÜRKÇÜLÜK 499

CUMHURİYETÇİLİK İLKESİ..... 499

MİLLİYETÇİLİK İLKESİ 500

LAİKLİK İLKESİ 502

HALKÇILIK İLKESİ..... 502

DEVLETÇİLİK İLKESİ 503

İNKILAPÇILIK İLKESİ 504

VI - ATATÜRK İLKELERİ VE ANAHTAR KELİMELER..... 505

İNKILAPLAR VE İKİLİKLERİN KALDIRILMASI..... 507

VII - ATATÜRK'E GÖRE MİLLÎ GÜÇ UNSURLARI..... 507

Çözümlü Test509

Çözümler512

12. Bölüm: Orta Çağ'dan XX. Yüzyıl'a
Dünya Tarihi

A. ORTA ÇAĞ TARİHİ 514

Feodalite Sistemi..... 514

Orta Çağ Avrupasında Sosyal Sınıflar 514

Orta Çağ'da Kilise ve Siyaset İlişkisi..... 515

Orta Çağ Siyasi Tarihi 516

Coğrafi Keşifler 518

Yeni Çağ Avrupası'nın Küresel Güçleri 521

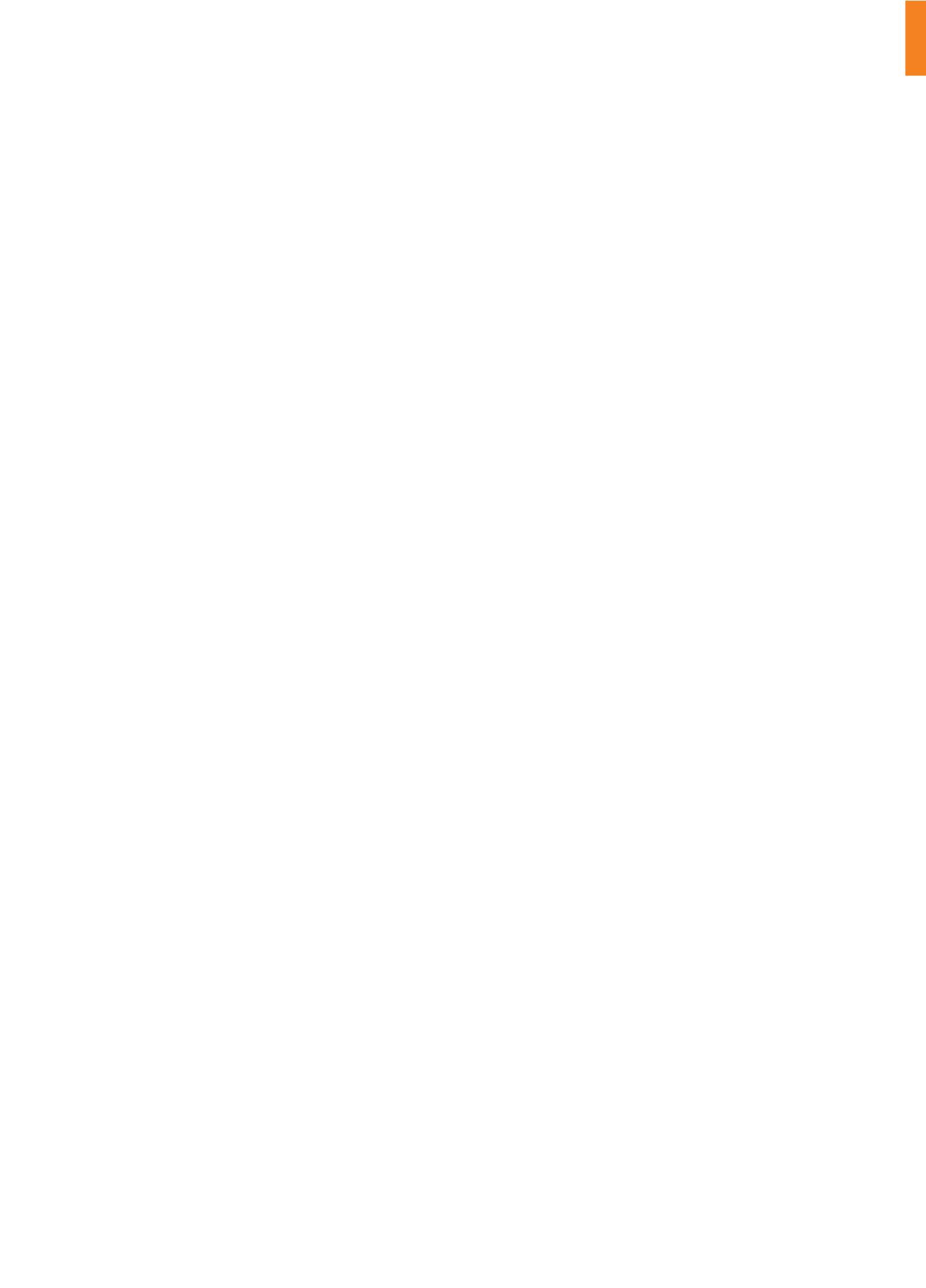
Rönesans Hareketleri (Yeniden Doğuş)..... 521

Avrupa'da Reform Hareketleri 524

XVII. ve XVIII. Yüzyıllarda Avrupa..... 527

B. YAKIN ÇAĞ'DA AVRUPA.....	538	Paylaşılmayan Orta Doğu.....	598
Fransız İhtilali (1789).....	538	Uzak Doğu'da Gelişmeler.....	600
Avrupa Dışı Dünya: Batı Karşısı İlk Hareketler	547	Asya ve Afrika'nın Kurtuluşu.....	601
Sanayi İnkılabı.....	549	Soğuk Savaş Dönemi'nde Türkiye	603
Çözümlü Test	554	Türkiye'de Hayat	604
Çözümler	557	Soğuk Savaş Dönemi'nde Dünya	608
13. Bölüm: Çağdaş Türk ve Dünya Tarihi		H. YUMUŞAMA DÖNEMİ VE SONRASI	609
XX. YÜZYIL BAŞLARINDA DÜNYA.....	559	Uluslararası İlişkilerde Değişim Süreci	609
A. I. DÜNYA SAVAŞI	559	Yumuşama Dönemi Politikaları	610
Paris Barış Konferansı	559	Yumuşama Dönemi Çatışmaları ve Anlaşmazlıkları ..	611
I. Dünya Savaşı Sonrasında Yapılan Barış Antlaşmaları	560	Barış İçinde Bir Arada Yaşama.....	613
B. SOVYET SOSYALİST CUMHURİYETLER BİRLİĞİ (SSCB), ORTA ASYA'DAKİ TÜRK DEVLET VE TOPLULUKLARI.....	560	Arap İsrail Savaşları	615
Çarlık Rusyası'nın Yıkılışı ve Bolşevik İhtilali.....	560	Uluslararası Politikada Petrolün Yeri	618
Rusya'nın Orta Asya'yı İstilasını.....	562	Irak - İran Savaşları (1980-1988).....	619
SSCB Yönetimindeki Türk Toplumunun Durumu	562	Yumuşama Dönemi Dünya	620
Basmacı Hareketi	563	Türk Dış Politikası.....	622
C. ORTA DOĞU'DA MANDA YÖNETİMLERİNİN KURULMASI	563	Yumuşama Dönemi'nde Türkiye'nin ABD ve SSCB İle Olan İlişkileri	624
İngiltere ve Orta Doğu	565	Türkiye'de Bunalımlı Yıllar (1960-1983)	626
Fransa ve Orta Doğu	565	Türkiye Cumhuriyeti'nde Darbeler ve ABD.....	628
D. UZAK DOĞUDA YENİ GÜÇ: JAPONYA.....	565	I. KÜRESELLEŞEN DÜNYA.....	630
E. 1929 DÜNYA EKONOMİK KRİZİ.....	566	SSCB'de Politika Değişiklikleri ve Nedenleri	630
Ekonomik Kriz Öncesi Dünya	566	Türk Cumhuriyetlerinin Bağımsız Olması.....	632
Ekonomik Krizin Ortaya Çıkışı (Kara Perşembe)....	566	Doğu Bloku'ndan Sonra Avrupa'da Yeni Arayışlar ..	635
İki Savaş Arası Dönemde Avrupa.....	567	NATO'nun Avrupa'da Genişlemesi.....	636
Avrupa'da Sosyal ve Ekonomik Hayat	569	Avrupa Birliği ve Dünya	636
İki Savaş Arası Dönemde Dünya.....	571	Yeni Oluşum Sürecinde Balkanlar	638
Atatürk Dönemi Dış Politika.....	572	Orta Doğu, Afganistan ve Arap Baharı	640
F. II. DÜNYA SAVAŞI.....	573	Değişen Dünya ve Türk Dış Politikasının Genel Özellikleri.....	643
Savaş Öncesinde Gelişmeler.....	573	İ. DÜNYADAKİ GELİŞMELER.....	647
Avrupa'da Savaş.....	577	Bilimsel ve Teknolojik Gelişmelerin Etkileri	647
Kuzey Afrika'da Savaş	579	Küreselleşme ve Etkileri	648
Asya ve Pasifik'te Savaş	579	1980 Sonrası Türkiye.....	648
Barışa Doğru.....	580	Çözümlü Test	656
Savaşın Etkileri	585	Çözümler	659
Savaş Yıllarında Türkiye	587	KRONOLOJİ	661
G. SOĞUK SAVAŞ DÖNEMİ.....	592	KAYNAKÇA.....	701
Doğu Bloku'nun Kuruluşu.....	592		
Batı Bloku'nun Kurulması.....	596		

ALAN BİLGİSİ

A. TARİH BİLİMİNE GİRİŞ

Tarih kelimesi, Arapça "verreha" fiilinden türemiştir. "Kamer, ay, zaman" anlamındadır. "Ay"ın tarihi demektir. Tarihi olayın gerçekleşme anını belirlemek, hikâye etmek, nakletmek anlamlarında da kullanılır. Kelimenin Batı dillerindeki karşılığı Grekçe "İstoria, İstorian" sözcüğüne dayanır. Tarih, insanların geçmişte yaşadıkları olayları ve gelişmeleri "yer" ve "zaman" göstererek "sebeup" ve "sonuç" ilişkilerini araştırıp inceleyen bilim dalına denir.

Tarihin tanımı, zaman içerisinde bilim insanları tarafından farklı şekillerde yapılmıştır. Bilim insanlarının tarihin tanımına ilişkin bazı görüşleri şu şekildedir:

Tarihin Tanımı Hakkında Bilim İnsanlarının Görüşleri

Leopold Von Ranke	Akademik tarihçiliğin kurucusu olarak kabul edilir. Tarih araştırmalarını ana kaynaklara dayalı olarak yürütmüş ve ikinci elden kaynakları incelemelerde kapsam dışı tutmuştur. Ranke: "Gerçeğin ancak belgelerin eleştirisiyle ortaya çıkacağına inanmış belge yoksa tarih de yoktur." demiştir. Tarih araştırmalarındaki "özel konuları", dünya tarihi ile ilişkilendirmiştir. Tenkidçi tarih anlayışıyla Alman tarih ekolüne temel oluşturmuştur.
Herodot	Tarihi, "İnsanların ve insan topluluklarının başlarından geçenleri kaydetme yoluyla edinilen bilgiler" şeklinde tanımlamıştır.
E.H.Carr	Tarihçi ile olaylar arasında devamlı bir etkileşim ameliyesi, geçmişle günümüz arasında bitmeyen bir diyalog.
Marc Bloch	Zaman içinde insanların ilmi. Bir müşahede ilmi. Feodal Toplum, Tarihin Savunusu ya da Tarihçilik Mesleği adlı eserleriyle ünlüdür.
Fernand Braudel	Bütün tarihlerin toplamı, geçmiş ve gelecekteki mesleki kabiliyet ve bakış açılarının bir araya gelmesi. Tarihi parçalara, zaman dilimlerine ayırmadan bir bütün olarak ele almayı önerir.
İbni Haldun	İslam tarihçisi ve sosyoloğudur. "Geçmişler geleceğe, suyun suya benzemesinden daha çok benzer." sözü ile geçmiş ve gelecek arasındaki ilişkinin önemini ortaya koymuştur. Tarihin, gerçeği araştırarak ve olayların sebeplerini ortaya koyacağını ifade eder. Tarihin sadece rivayetlerden ibaret olamayacağını olay-olgu zincirinin bulunduğunu ifade etmiştir. Devlet yaşantısının, insan yaşantısı ile benzerlik gösterdiğini ifade etmiştir.
Turner	Geçmişten bize uzanan, günümüzde ortaya çıkan tenkitçi ve yorumcu bir anlayışla incelenen kalıntılar.
John Tosh	"Tarihin Peşinde" adlı eserinde tarihin görevini "İnceleyeceği çağın insanının kimliğine bürünüp dünyayı onun gözünden görerek ve mümkün olduğu kadar onun standartlarıyla değerlendirerek o insanın neyi, niçin yaptığını bulmaktır." şeklinde tanımlamıştır.

Robin G. Collingwood

Bilimin, yaratıcı çalışmaya dayandığını: Tarihin ise tarihinin zihninde oluştuğunu savunur. Tarihçi, olguların ne anlatmak istediğini keşfederek yorumlar. Tarihinin bilgisinin geçmiş zihninde yeniden canlandırılmasıyla ortaya çıkacağını savunur. Tarihçi, tarihi olayların arkasında yatan düşünceleri anlamalıdır.

Ahmet Cevdet Paşa

"Tarih" kelimesini "Bir olayın tarihini bilmek değil, olayları değerlendirmek ve ders almaktır." şeklinde tanımlamıştır.

Halil İnalcık

Gerçek bir tarihe ulaşmak için kaynaklara giderek kaynakların tenkit edilmesi gerekliliğini savunmuştur.

Zeki Velidi Togan

Çağdaş hayatın, geçmiş hayatın bir tekmül olarak anlatılması.

Ernest Bernheim

Tarih, insanın evrimlerinin ve bunların yaptıklarının anlatılmasıdır.

Leon Halkin

"Tarih Tenkidinin Unsurları" adlı eserinde "Geçmiş biz ancak başkasının aracılığı sayesinde tanımaktayız." sözlerini söylemiştir. Tarihin bilinmesini geleceği düşünmek için zorunluluk olarak görmüştür.

Mübahat Küçükoglu

Tarih, insanlarda ahlakın ve manevi değerlerin gelişmesini sağlar.

Ömer Hayyam

"Tarihi, kainatın vicdanıdır." sözüyle tarihin biliminin, yaşanan gelişmeleri adalet ve tarafsızlık ekseninde gelecek nesillere aktarmanın gerekliliğini ortaya koymuştur.

Voltaire

Tarih, milletlerin tarlası olarak görmüş ve her toplumun, ne ekmişse gelecekte onu biçeceğini ifade etmiştir. Tarihi, bir nesilden diğer nesile aktarılan hikâyeler şeklinde tanımlamıştır. Voltaire, "Tarih felsefesi"ni ilk kez bir çalışma alanının adı olarak kullanmıştır.

Karl Marx

Tarihi, "Büyük adamların değil, toplumsal sınıfların arasındaki savaşın anlatımı" şeklinde tanımlamıştır.

J.J. Rousseau

Tarihi; okuyana, kendi gözünün görme derecesine göre, yol gösteren bir kılavuz olarak tanımlamıştır.

Anthony Smith

"Hafıza yoksa kimlik yoktur; kimlik yoksa ulus yoktur." sözüyle tarihin insan hafızası gibi bir işlev üstlendiğini ifade etmiştir. Tarihin, toplumun uluslaşma sürecini sağladığı toplumda birlik ve beraberlik ruhunu geliştirdiğini ifade eder. Hafızası olmayan bir insan nasıl yaşamını şekillendiremez, sürdüremez ise tarihini bilmeyen bir toplum da hayatını devam ettirmekte zorlanır.

Will Durant

Tarih, "geçmişte olan hadiseler hakkındaki belgelerin verileri" şeklinde tanımlamıştır.

Montesquieu

Tarihi "Zamanların ışığı, olayların hazinesi, gerçeklerin tanığı, iyi nasihatlerin ve tedbirin kaynağı, davranışın ve adaletin kaidesi" şeklinde tanımlamıştır.

ÖABT Çıkış Soru

Tarihin asıl ödevini, "sadece olayların nasıl olduklarını göstermek" biçiminde tanımlayan ve bu metodolojik çerçevede modern tarih yazımının temelini oluşturan tarihçi aşağıdakilerden hangisidir?

- A) Ranke B) Herder C) Fichte
D) Schiller E) Michelet

Çözüm:

Tarihin asıl ödevini, "sadece olayların nasıl olduklarını göstermek" biçiminde tanımlayan ve bu metodolojik çerçevede modern tarih yazımının temelini oluşturan tarihçi Ranke'dir. Ranke:

- Tarih araştırmalarının ana kaynaklara dayalı olarak yürütülmesini savunmuş ve ikinci elden kaynakları incelemelerde kapsam dışı tutmuştur.
- Tarih araştırmalarındaki "özel konuları", dünya tarihi ile ilişkilendirmiştir.
- Tenkidçi tarih anlayışıyla Alman tarih ekolünün temelini oluşturmuştur.

Cevap A**Annales Okulu**

Fransa'da iki büyük savaş arası dönemde, 1920-1933 yıllarında ortaya çıkan tarih anlayışıdır. Annales Ekolü, tarihin olduğu gibi yeniden inşasına yönelik gelen eleştiriler üzerine ortaya çıkmıştır. İsmi Fransız dergisi "Annales d'histoire économique et sociale"den almıştır. Önemli temsilcileri arasında: Lucien Febvre, Fernand Braudel, Marc Bloch, Georges Duby, Jacques Le Goff ve Emmanuel Le Roy Ladurie bulunur. Annales ekolünün önemli fikirleri şunlardır: İlk olarak, olaylardan oluşan geleneksel tarihçilik anlayışının yerini, sorun odaklı bir tarih anlayışı alır. İkinci olarak, siyasete odaklanan bir tarih anlayışı yerine, insan faaliyetlerinin tamamına eğilen bir tarih anlayışı hâkim olur. Üçüncü olarak, diğer disiplinlerle etkileşim haline geçip, birinci ve ikinci fikirleri gerçekleştirmeye çaba gösterir. Annales Okulu'nun Türkiye'deki başlıca temsilcileri arasında: Ömer Lütfi Barkan, Halil İnalcık, Mustafa Akdağ, İsmail Hakkı Uzunçarşılı, Bahaaeddin Ögel, Osman Turan, Mehmet Altay Köymen, İbrahim Kafesoğlu bulunur.

Akademik Bakış

Tarih Biliminin Özellikleri

- ✓ İnsanlığın **ortak mirası** olup ana konusu insanlığın geçmişidir.
- ✓ İnsanlığın **hafızası** olup geçmiş ve gelecek arasında bir köprüdür.
- ✓ Tarihte **gözlem** ve **deney** yoktur. Bu yönüyle pozitif bilimlerden ayrılır.
- ✓ **Tekrarlanamaz.** Geçmişte yaşanan olaylardan ders

çıkartılması gereklidir.

- ✓ Tarihin laboratuvarı **arşivlerdir**. Tarihin **belgelere** dayalı, tarafsız olarak aktarılması tarihe olan güveni artırır. Tarih şahitliklere dayalı olarak yazılır. Tarihin şahitleri vesikalardır. Vesikalar, araştırılmalı, kontrol edilmeli ve de yazılmalıdır.
- ✓ Tarihte yeni belgeler ortaya çıktıkça bilgiler de değişir. Örneğin, ilk Türk parasının Türgişler tarafından kullanıldığı bilgisi değişmiştir. Yeni araştırmalarda Göktürkler Dönemi'ne ait paralar ortaya çıkmıştır.
- ✓ Tarihi olaylar arasında **sebepe – sonuç** ilişkisi vardır.
- ✓ Tarihsel empati ile insanların geçmiş yaşamları, değerleri ve hisleri anlaşılabilir.
- ✓ **Yer – zaman ilişkisi** gözetilmelidir. Olayın geçtiği dönemin koşullarını ve zamanı bilmek olayın daha iyi değerlendirilmesini sağlar. Olayın geçtiği zamanın bilinmesi, olaylar arasında sebepe sonuç ilişkisinin de kurulmasını sağlar.
- ✓ Anakronizm, "tarihlendirmede yanlıgı içerisinde bulunma" anlamına gelir. Anakronizm, tarihçilerin tarihi olguları açıklarken yaşadıkları dönemin değer yargılarını kullanmalarıdır.
- ✓ Tarihi olaylara **tarafsız** (objektif, nesnel) bir gözle yaklaşılmalıdır. Subjektif (tarafli, özel) olunmamalıdır.
- ✓ Bir olayın tarihi kayıt altına alınması için üzerinden belirli bir sürenin geçmesi beklenmelidir. Bu durumun sebebi olay hakkındaki tüm belgelerin ortaya çıkmasını sağlamak ve tarih yazarının üzerinde iktidar baskısının oluşmasını engellemektir.
- ✓ Tarihi geçmişte yaşanan olay ve olguları araştırır, nakleder ve de yorumlar. Tarihi geçmişin aynası değil, aynayı tutan kişidir.
- ✓ Tarihin konusu insandır. İnsanların siyasi, sosyal, kültürel, ekonomik vb. faaliyetleri tarihin konusu içindedir; deprem, tufan, salgın hastalıklar, kuraklık vb. gelişmelerin insan yaşantısı üzerindeki etkileri de tarihin konusu kapsamındadır.
- ✓ Dinamik ve evrenseldir.

ÖABT Çıkış Soru

Tarih metodolojisi üzerine yazı yazan bir araştırmacı "Tarihçi, incelediği çağdaki insanın kimliğine bürünmelidir." şeklinde bir ifadede bulunmuştur.

Bu ifadeyle aşağıdakilerden hangisi vurgulanmak istenmiştir?

- A) Tarihsel gelişmeler arasında neden-sonuç ilişkisi olduğu
- B) Tarihî olayları kavrarken dönemin şartlarının gözetilmesi gerektiği
- C) Tarihî gelişmelere objektif yaklaşılması gerekliliği
- D) Tarihte yer ve zamanın en önemli unsur olduğu
- E) Tarihte birincil kaynakların önemli olduğu

Çözüm:

İnsanların yaşadığı zamana ve mekana göre değer yargılarında değişimler meydana gelir. Geçmiş çağlarda yaşanan bir gelişmenin bugünün değer yargıları ile incelenmesi hâlinde, olayın ortaya çıkma gerekçeleri ve sonuçları tam olarak ortaya koyulamaz. "Tarihçi incelediği çağdaki insanın kimliğine bürünerek" empati yeteneğini geliştirir ve olayı dönemin koşullarına uygun olarak değerlendirir. Böylelikle geçmişte yaşanan bir olayı günümüzde aktarırken daha tarafsız bir değerlendirme yapmış olur.

Cevap B

Olay (Vaka): Hayat içerisinde tek tek meydana gelen değişimlere verilen isimdir.

Olgu (Vakıa): Aynı türden olayların ortak sonucu olarak ortaya çıkan gelişmelerdir.

- ✓ Olgular, olaya göre daha soyut ve geneldir.
- ✓ Olgular belli bir yer ve zaman içinde gerçekleşmez.
- ✓ Olgular, genellik ve süreklilik gösterir.
- ✓ Olgular, olayların neticesinde ortaya çıkar.

Örnek

Malazgirt Savaşı ve Miryakefalon Savaşı "olay" iken Anadolu'nun Türkleşmesi "olgu"dur.

Olay	Olgu
- Yer ve zaman vardır.	- Yer ve zaman yoktur.
- Somut ve özeldir.	- Soyut ve geneldir.
- Anlık değişim vardır.	- Süreklilik vardır.
- Kısa sürelidir.	- Uzun sürelidir.
- Kendine has özellikleri vardır.	- Olayların neticesinde ortaya çıkar.

1. Tarih Biliminin Yöntemi

Sosyal bilimler de diğer pozitif bilimler gibi araştırma yöntemlerine sahiptir. Ancak tarih biliminde, pozitif bilimlerden farklı olarak "kanun" yoktur, tekrarlanamaz, deney ve gözlem bulunmaz. Tarih yazım aşamasına gelmeden önce araştırmacının yapması gereken bazı işlemler vardır. Bu işlem basamakları şunlardır:

Tarih yazımında, öncelikle konu saptanır. Konu saptanmasından sonra konu hakkında kaynak taraması yapılır. Türkiye'de, kütüphanelerde yaygın olarak "Dewey Onlu Sınıflama Sistemi"yle kitap tasnifi yapılmıştır. John Dewey, "Tarih" alanında kod olarak 900-999 sayı aralığını kullanırken "Yakın Doğu ve Türk Tarihi" için kod numarası olarak 956'yı kullanmıştır.

a) Tarama:

Araştırma konusuyla ilgili kaynakların toplanması aşamasıdır. Olayın geçtiği döneme ait ve olayla ilgili her türlü bulgu, **Birinci Elden Kaynak**'tır (Ana Kaynak). Ferman, emirname, anlaşma metni, olay anısına dikilen taş yapıt vb. belge ve bulgular "Birinci Elden Kaynak" değeri taşır. Olayın geçtiği dönemle doğrudan ilgili olmayan veriler ve

araştırma eserleri ise **İkinci Elden Kaynak**'tır. Hikâye, efsane, mitos, destan, menkıbe gibi sözlü eserlerde ikinci el kaynak değeri taşır.

Kaynaklar, türüne göre de kendi içinde sınıflandırılır.

Yazılı Kaynaklar: Para, mühür, ferman, berat, hüküm, muahedename, kanunname, nizamname, adaletname, takvim, yıllık, seyahatname vekayiname (kronikler), biyografi, otobiyografi, gazete, kitap, kitabe, tablet, şecereler, anallar, noter belgeleri, nüfus cüzdanı, arşiv, tapu, sicil kayıtları.

- *Vekayinamelerin en eski örneği Kayseri piskoposu Eusebios'ca 323'te yazılmıştır.*
- *Transkript: Bir metni yazıldığı alfabeden başka bir alfabeyle çevirme işidir. Eksik harflerin yerine özel işaretler kullanılır. Transliterasyon da denilen yazım çevrimi "tercüme" değildir. Zira dil değil, alfabe çevrilir.*
- *Tarihin ilk süreli yayınları Roma'da bilgilendirme amaçlı yazılan "Acta Diurna" veya "Acta Publica" adlı duvar gazeteleridir.*
- *Salnameler (Yıllıklar), devlet kurumları ve görevlileri hakkında bilgiler verir.*

DİKKAT

Sözlü Kaynaklar: Menkıbe (aziz, evliya, şeyh gibi din büyüklerine ait kerametleri anlatır eser), destan, mani, efsane, (mytoslar-çok tanrılı din dönemi efsaneleri), fıkrâ, hikâye (kaynağını gerçek hayattan alan tarihi söylence), tarihi şiir, atasözü. Geçmiş dönemlerden dilden dile aktararak günümüze gelen "Sözlü kaynaklar" ana kaynak değeri taşımaz.

Kalıntılar: Kazılar sonrasında elde edilen her türlü arkeolojik buluntular; lahit, balbal, çanak, madalya, hududtaşları arma, mühür, dolmen, menhir.

Çizili, Sesli, Görüntülü Kaynaklar: Fotoğraf, mağara resimleri, harita, bant ses kayıtları, video, CD, DVD görüntüleri.

- *Tarih araştırmalarında bulunan önemli kütüphane malzemeleri şunlardır: Şecereler, takvimler ve yıllıklar, vekayinameler, biyografiler (Tercüme-i hâl), otobiyografiler, hatıralar, seyahatnameler, süreli yayınlar.*
- *Tarih araştırmalarında bulunan önemli müzeli malzemeler şunlardır: Abide, heykel, zafer takıları, lahid, mezar taşları, hudud taşları, madalyalar, para, arma, mühür.*

Akademik Bakış

ÖABT Çıkış Soru

Tarihi bir olayın geçtiği döneme ait olay hakkındaki her türlü belge ve bulgular "Birinci Elden Kaynak" değeri taşır.

Bu bilgiye dayanarak aşağıdakilerden hangisinin I. Elden Kaynak değeri taşıdığı söylenemez?

- Kitabe
- Ders kitapları
- İstiklâl Madalyası
- Anlaşma metni
- Gülhane-i Hattı-ı Hümayunu

Çözüm

Ders kitapları, bir olayın geçtiği döneme ait belge ve bulgu değeri taşımaz. Bu sebeple I. Elden Kaynak değildir.

Cevap B

b) Tasnif (Sınıflandırma):

Belge ve kaynak eserler zaman ya da konu alanlarına uygun olarak kendi içerisinde sınıflandırılır. Bu safhada eserin yazım planı yapılır.

c) Tahlil (Çözümleme):

Toplanan verilerin kaynak değeri açısından yeterliliği incelenir. Verilerin tarafsızlığı, güvenilirliği ele alınarak yazıma hazır hâle getirilir. Kaynak yetersizliği tespit edilir ise eksiklikler giderilir.

d) Tenkit (Eleştiri):

Yapılan kaynak incelemesinden sonra kitaplarda, konu hakkında farklı görüş ve önerilerinin bulunduğu görülebilir. Bu farklılıklar tarih yazımında doğru bilgiye ulaşmasını zorlaştırır. Doğru bilgiye ulaşmak için toplanan kaynaklar eleştirel süzgeçten geçirilir.

Dış tenkit safhasında bir eserin adı ve yazarı, eserin yazılış tarihi ve eserin yazıldığı yer belirlenir. Eserin yazıldığı tarih, genelde yazma eserlerin sonunda "ferağ kaydı"nda (kolofon) bulunur.

El yazması eserler, müstensihler tarafından çoğaltılır. Eserin, en güvenilir olanı yazar tarafından kaleme alınandır. Orjinalin bulunamaması hâlinde ona en yakın olanına ulaşmak gerekir. Ana nüshaya en yakın çoğaltma metni bulmak için "tenkitli metin" uygulaması gerçekleştirilir, karşılaştırmalar yapılır. Tenkitli metin "dış tenkit" safhasında uygulanır. Dış Tenkid safhasında gerçekleştirilen "Diplomatik Tenkid" ile belgelerin orjinalliği belirlenir. Belgeler, diplomatik tenkide tabi tutulur. Belgelerin gerçekliği, tarihi ve çıktığı yer belirlenir.

ÖABT Çıkmış Soru

Michael Stanford *Tarih İncelenmesi İçin Bir Kılavuz* adlı eserinde, tarih anlatısının delillere dayanması gerektiğini ancak bu delillerin; yalan, çarpıtılmış veya yanlış anlaşılabilir olabileceğini belirterek "Sümer kralları ve Mısır firavunlarının kil tabletlerde veya oyma taşlarda kendileri hakkında söyledikleri her şeye güvenebilir miyiz?" sorusunu sormuştur.

Michael Stanford, burada tarih yönteminin hangi özelliğine dikkat çekmiştir?

- A) Tasnif B) Tenkit C) Üslup
D) Mekân E) Zaman

Çözüm

Michael Stanford, tarihi kaynaklarda ifade edilen "her şeye güvenilemeyeceği"ni söyleyerek tarihi kaynakların tenkit sürecinden geçirilmesi gerekliliğini ortaya koymuştur.

Cevap B

e) Terkip (Sentez):

Elde edilen tüm bilgiler gözden geçirilir. Toplanan verilerin nerelerde kullanılacağı tespit edilir. Eksik ve fazla bilgilerin incelenmesi yapılır.

Yazım safhasında dikkat edilmesi gereken özellikler şunlardır:

- ✓ Tarafsızlık ilkesi esas alınır.
- ✓ Tarihî olay, olayın geçtiği dönemin koşulları dikkate alınarak yazılır.
- ✓ Olaylar arasında sebep-sonuç ilişkisi kurulur, yer ve zaman vurgusu yapılır.

Dipnot

Yazım safhasında, kullanılan bilgilerin bulunduğu kaynakların yazarı, adı, basım yeri, basım yılı ve sayfa numarası ile ilgili bilgiler sayfa, bölüm ya da kitap sonunda verilir. Bu uygulamaya dipnot denilir. Dipnot, araştırmacı-

lara daha detaylı inceleme yapmaları için yol gösterir. Yazılmakta olan kitabın bilimsel dayanaklarını ortaya koyar. Eserin bilimsel niteliğini geliştirir.

- *Eserin hazırlık safhasında: Konu tespit edilerek, sınırları tespit edilir. Bibliyografya, arşiv malzemesi, maddi ve sözlü malzemeler tespit edilerek toplanır.*
- *Eserin kaleme alınma safhasında: Toplanan notlar tasnif edilir. Dipnotların koyulacağı yerler tespit edilir ve yazıma geçilir.*
- *Bir kitabın bölümleri: "Ön söz, İçindekiler, Konu, Sonuç, Ekler, Bibliyografya, İndeks (Dizin) şeklindedir. Kitabın en son kaleme alınan bölümü "ön söz"dür. Zira, "Ön söz" de kitap yazım sürecinde karşılaşılan zorluklardan söz edilir ve okuyucu bilgilendirilir, yardım ve katkılarından dolayı "teşekkür" edilir. Kitabın yazım süreci tamamlanmadan, süreçte karşılaşılan zorluklardan söz edilemeyeceği için "ön söz"ün yazımı en sona bırakılmıştır.*

-*"Bibliyografya"da faydalanılan kaynaklara, "Ekler" de ise sözlük, belge, şecere, tablo, grafik, resim, harita ve plana yer verilir.*

Akademik Bakış

ÖABT Çıkmış Soru

Tarih yazımında dipnot kullanılmasının sebepleri arasında aşağıdakilerden hangisi bulunmaz?

- A) İncelemenin konuya olan katkılarını belirtmek
B) Araştırma sonuçlarının bilimsel dayanaklarını ortaya koymak
C) Çalışmanın bilimsel niteliğini artırmak
D) Bilginin doğruluğu, geçerliliği hakkında denetim imkanı sağlamak
E) Yeni araştırmalar için kaynakça göstermek

Çözüm

Dipnot kullanma gerekçeleri arasında incelemenin araştırma konusuna olan katkılarını belirtmek yoktur. Bu konu hakkındaki açıklama kısaca "Ön söz" de yapılır. Dipnot şu amaçlarla kullanılır:

- Bilginin alındığı kaynakları belirtmek,
- Bilgi ve terimleri açıklamak,
- Kaynaklar arası bilgi farklılıklarını göstermek,
- Bilginin doğruluğunu araştırmak ya da daha fazla bilgi almak isteyen okuyucuyu yönlendirmek

Cevap A

KPSS
2024
ÖABT

VIDEO
DESTEKLİ

Bütün kitaplar cepte, tablette, masanda

SOSYAL BİLGİLER

COĞRAFYA

KONU ANLATIMLI

Arti - Yapay
Zekâ Asistan

Dijital Öğrenme
Ayak İzi

Hibrit Kitap
Teknolojisi

Hibrit kitaba erişebilmek
için QR kodu okutunuz.

PEGEM AKADEMİ

Komisyon

ÖABT Sosyal Bilgiler 2. Kitap Coğrafya Konu Anlatımlı

ISBN 978-625-6829-02-2

Kitapta yer alan bölümlerin tüm sorumluluğu yazarlarına aittir.

© Pegem Akademi

Bu kitabın basım, yayım ve satış hakları Pegem Akademi Yay. Eğt. Dan. Hizm. Tic. AŞ'ye aittir. Anılan kuruluşun izni alınmadan kitabın tümü ya da bölümleri, kapak tasarımı; mekanik, elektronik, fotokopi, manyetik kayıt ya da başka yöntemlerle çoğaltılamaz, basılamaz ve dağıtılamaz. Bu kitap, T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı bandrolü ile satılmaktadır. Okuyucularımızın bandrolü olmayan kitaplar hakkında yayınevimize bilgi vermesini ve bandrolsüz yayınları satın almamasını diliyoruz.

Pegem Akademi Yayıncılık, 1998 yılından bugüne uluslararası düzeyde düzenli faaliyet yürüten uluslararası akademik bir yayınevidir. Yayımladığı kitaplar; Yükseköğretim Kurulunca tanınan yükseköğretim kurumlarının kataloglarında yer almaktadır. Dünyadaki en büyük çevrimiçi kamu erişim kataloğu olan WorldCat ve ayrıca Türkiye'de kurulan Turcademy.com tarafından yayınları taranmaktadır, indekslenmektedir. Aynı alanda farklı yazarlara ait 1000'in üzerinde yayını bulunmaktadır. Pegem Akademi Yayınları ile ilgili detaylı bilgilere <http://pegem.net> adresinden ulaşılabilir.

16. Baskı: Kasım 2023, Ankara

Proje-Yayın: Deniz Şahan
Dizgi-Grafik Tasarım: Arzu Orhan Kaya
Kapak Tasarımı: Pegem Akademi

Baskı: Sonçağ Yayıncılık Matbaacılık Reklam San Tic. Ltd. Şti.
İstanbul Cad. İstanbul Çarşısı 48/48 İskitler/Ankara
Tel: (0312) 341 36 67

Yayıncı Sertifika No: 51818
Matbaa Sertifika No: 47865

İletişim

Shira Ticaret Merkezi, Macun Mahallesi 204 Cad.
No: 141/33, Yenimahalle/Ankara
Yayınevi: 0312 430 67 50
Dağıtım: 0312 434 54 24
Hazırlık Kursları: 0312 419 05 60
İnternet: www.pegem.net
E-ileti: pegem@pegem.net
WhatsApp Hattı: 0538 594 92 40

Değerli Okuyucularımız,

ÖABT SOSYAL BİLGİLER konu anlatımlı setimiz üç kitap hâlinde düzenlenmiştir. “Sosyal Bilgiler 2. Kitap” adlı yayınımız Kamu Personel Seçme Sınavı (KPSS) Sosyal Bilgiler Öğretmenliği Alan Bilgisi Testi Coğrafya Bölümü kapsamındaki soruları çözmek için gerekli bilgi, beceri ve teknikleri edinme ve geliştirme sürecinde siz değerli okuyucularımıza kılavuz olarak hazırlanmıştır.

Kitabın hazırlanış sürecinde, sınav kapsamındaki temel alanlarda kapsamlı alanyazın taraması yapılmış, bu kitabın gerek ÖABT’de gerekse gelecekteki meslek hayatınızda ihtiyacınızı maksimum derecede karşılayacak bir başucu kitabı niteliğinde olması hedeflenmiştir.

Detaylı, güncel ve anlaşılır bir dilde yazılan konu anlatımları, çıkmış sorular ve detaylı açıklamalarıyla desteklenmiş, her ünite içeriği ÖSYM formatına uygun, çözümlü test sorularıyla pekiştirilmiştir. Ayrıca konu anlatımlarında verilen bilgi ve çözüm tekniklerine ek olarak uyarı kutucuklarıyla da önemli konulara dikkat çekilmiştir.

Yoğun bir araştırma ve çalışma sürecinde hazırlanmış olan bu kitapla ilgili görüş ve önerilerinizi pegem@pegem.net adresine e-posta yoluyla ya da **0538 594 92 40** numaralı telefona WhatsApp üzerinden iletmeniz yeterli olacaktır.

Geleceğimizi güvenle emanet ettiğimiz siz değerli öğretmenlerimizin hizmet öncesi ve hizmet içi eğitimlerine katkıda bulunabilmek ümidiyle...

Başarılar...

Kitabın baskı tarihinden sonra gerçekleşen değişikliklere aşağıda yer alan kodu okutarak ulaşabilirsiniz.

TÜRKİYE'DE İLK DEFA TÜM KİTAPLAR YANINDA; CEPTE, TABLETTE VE MASANDA

Hibrit kitaplarda kullanıcılar;

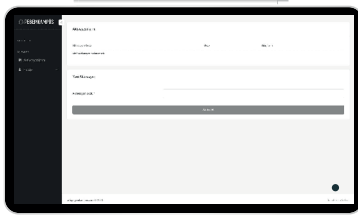
- 1 Kitabın dijital formatına erişim sağlayabilir.
- 2 Kitabın bölümleri altında video derslere erişim sağlayabilir.
- 3 Konu sonu testlerini çözebilir.

Detaylı anlatım için
QR kodu okutunuz.

Yapay zekâ, bırakılan etkileşimler sonrasında kullanıcıların başarı durumlarını tespit ederek karşılıklarına bir analiz ekranı çıkarmaktadır.

Pegem Kampüs web sitesi üzerinden hibrit kitabınıza erişebilmek için aşağıdaki adımları takip ediniz:

1. Adım Üyelik

Mevcut tarayıcınızın adres çubuğuna arti.pegemkampus.com yazarak web sitemiz üzerinden etkileşimli ve yapay zekâ destekli hibrit kitaba erişim sağlayabilirsiniz.

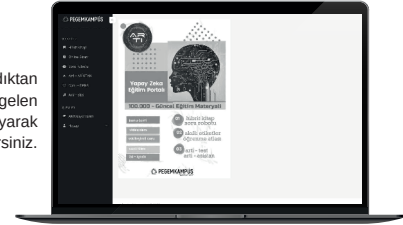

Üyelik bilgileriniz ile giriş yaptıktan sonra sol menüde yer alan "Aktivasyonlarım" sekmesine girerek kodunuzu aktif edebilirsiniz.

2. Adım Aktivasyon

3. Adım Ürünlerim

Aktivasyon işleminizi tamamladıktan sonra menüde aktif hâle gelen "Hibrit Kitap" sekmesine tıklayarak içeriklere ulaşabilirsiniz.

Aktivasyon kodu kitabınızın ilk sayfasında yer almaktadır. Aktivasyon kodu ile aktif ettiğiniz hibrit kitaba erişim 31.08.2024 tarihine kadar geçerlidir.
Hibrit kitaplara kasım ayı itibarıyla erişim sağlanacaktır.

Pegem Kampüs İletişim Hattı
0312 418 51 55

ALAN BİLGİSİ

1. Bölüm: Coğrafyanın Tanımı, Tarihi ve Bölümleri

COĞRAFYANIN TANIMI, TARİHİ	1
COĞRAFYANIN BÖLÜMLERİ	4
A. Fiziki Coğrafya.....	5
B. Beşerî ve Ekonomik Coğrafya.....	5
Çözümlü Test	7
Çözümler	8

2. Bölüm: Fiziki Coğrafya

EVREN VE DÜNYA.....	9
Güneş ve Güneş Sistemi.....	10
Ay ve Özellikleri.....	13
DÜNYA (YERYUVARLAĞI).....	14
Dünya'nın Şekli ve Sonuçları.....	14
Dünya'nın Hareketleri.....	16
Yerel Saat.....	18
Uluslararası Saat (Saat Dilimleri).....	20
Dünya'nın Güneş Etrafındaki Hareketi (Yıllık Hareketi) ve Sonuçları.....	21
KARTOGRAFYA (HARİTA BİLGİSİ).....	29
UTM Koordinat Sistemi	29
Harita	30
COĞRAFİ KOORDİNAT SİSTEMİ	46
Matematik (Mutlak) Konum	46
Göreceli (Özel) Konum.....	49
Coğrafi Bilgi Sistemi (CBS) ve Uzaktan Algılama.....	50
JEOMORFOLOJİ (YER ŞEKİLLERİ)	51
Dünya'nın İç Yapısı.....	51
Levha Hareketleri.....	52
Jeolojik Zamanlar.....	54
Yerkabuğunun Malzemeleri (Taşlar)	56
Yer Şekillerinin Oluşumu	59
Yeryüzünde Ana Yer Şekilleri.....	63
Akarsu Topografyası (Flüvyal Topografya)	68
Kıyı Topografyası.....	72
Kıyı Tipleri.....	74
Karst Topografyası	77
Kurak ve Yarı Kurak Bölgeler Topografyası.....	80
Buzul Topografyası (Glasiyal)	82
KLİMATOLOJİ - İKLİM BİLGİSİ	85
Atmosfer	86
İklim Elemanları.....	89
Sıcaklık	89
Basınç.....	95
Rüzgârlar	98
Nemlilik ve Yağış	104
Büyük İklim Tipleri	110
HİDROGRAFYA (SULAR COĞRAFYASI)	119
1. Denizler ve Okyanuslar.....	120
2. Akarsular	123
3. Göller	128

4. Yeraltı Suları.....	130
5. Kaynak Suları	130
TOPRAK COĞRAFYASI.....	134
Toprak Türleri	137
Heyelan	138
Erozyon.....	139
BİTKİ (VEJETASYON) COĞRAFYASI	140
Başlıca Bitki Toplulukları	141
Çözümlü Test	143
Çözümler	146

3. Bölüm: Beşerî ve Ekonomik Coğrafya

BEŞERÎ COĞRAFYA.....	149
NÜFUS COĞRAFYASI.....	152
Nüfusun Yapısı.....	153
Nüfus Artışı	160
Nüfus Yoğunluğu Kavramları	168
Nüfus Politikaları	169
GÖÇLER	170
Dünyada Geniş Çaplı Göçlere Örnekler	170
Göçlerin Nedenleri	172
Göç Teorileri	172
Göçlerin Sonuçları.....	173
YERLEŞME COĞRAFYASI.....	174
Yerleşmenin Tarihçesi.....	175
Kırsal Yerleşmeler.....	178
Kent Yerleşmeleri	183
EKONOMİK COĞRAFYA	188
Tarım Faaliyetleri.....	194
Hayvancılık	204
Ormanlar ve Ormanlardan Faydalanma.....	206
Madenler	207
Enerji Kaynakları.....	212
Ulaşım	218
Turizm	224
Sanayi	227
Ticaret.....	229
Çözümlü Test	232
Çözümler	235

4. Bölüm: Siyasi Coğrafya

SİYASİ COĞRAFYA	237
Siyasi Coğrafyanın Gelişimi ve Jeopolitik Teoriler	239
Siyasi Coğrafyada Organizasyonlar:	
Devlet, Millet, Millî Devlet	244
Devletlerin Sınıflandırılması	246
Dünyadaki Çatışma Bölgeleri	256
Pakt ve Birlikler	257
Kanallar ve Boğazlar	262
ÜLKELER COĞRAFYASI	265
Çözümlü Test	284
Çözümler	288

5. Bölüm: İnsan - Doğa Etkileşimi Koruma Alanları

İNSANIN DOĞAYA MÜDAHALELERİ.....	290
DOĞANIN İNSANA ETKİLERİ.....	291
DOĞAL AFETLER.....	292
Yer Kökenli (Jeolojik) Afetler.....	292
Atmosfer Kökenli (Meteorolojik) Afetler.....	292
JEOLOJİK AFETLER.....	293
METEOROLOJİK AFETLER.....	296
Türkiye'de Korunan Alanlar ve Turizm.....	302
Türkiye'deki Millî Parklar.....	303
Türkiye'nin UNESCO Dünya Miras Listesinde Yer Alan Değerleri.....	310
Çözümlü Test.....	311
Çözümler.....	313
6. Bölüm: Türkiye Coğrafyası	
TÜRKİYE'NİN COĞRAFİ KONUMU.....	314
Türkiye'nin Matematik (Mutlak) Konumu ve Sonuçları.....	314
Türkiye'nin Göreceli (Özel) Konumu ve Sonuçları.....	315
TÜRKİYE'NİN JEOPOLİTİK KONUMU.....	318
TÜRKİYE'NİN JEOLOJİK ÖZELLİKLERİ.....	322
Jeolojik Zamanlarda Türkiye.....	322
Türkiye'de Orojenik Hareketler.....	325
Türkiye'de Epirojenik Hareketler.....	325
Türkiye'de Volkanizma.....	326
Türkiye'de Depremler.....	328
TÜRKİYE'DE YERYÜZÜ ŞEKİLLERİNİN GENEL ÖZELLİKLERİ.....	329
TÜRKİYE'NİN OVALARI.....	331
TÜRKİYE'NİN PLATOLARI.....	331
TÜRKİYE'DE ÇÖZÜLME.....	332
1. Fiziksel (Mekanik) Çözülme.....	332
2. Kimyasal Çözülme.....	332
TÜRKİYE'DE BAŞLICA TOPRAK TİPLERİ.....	333
1. Zonal Topraklar.....	333
2. İntrazonal Topraklar.....	334
3. Azonal Topraklar.....	334
TÜRKİYE'DE TOPRAKLARDAN YARARLANMA.....	336
TÜRKİYE'DE HEYELAN.....	336
TÜRKİYE'DE EROZYON.....	336
TÜRKİYE AKARSULARI.....	338
Türkiye'deki Başlıca Akarsular.....	339
Türkiye Akarsularının Rejimleri.....	339
TÜRKİYE'DE RÜZGÂRLARIN OLUŞTURDUĞU ŞEKİLLER.....	343
TÜRKİYE'DE BUZULLARIN OLUŞTURDUĞU ŞEKİLLER.....	344
TÜRKİYE'NİN YERALTI SULARI VE KAYNAKLARI.....	345
TÜRKİYE'DE KARSTİK ŞEKİLLER.....	347
TÜRKİYE'DE DALGALARIN VE AKINTILARIN OLUŞTURDUĞU ŞEKİLLER.....	350
TÜRKİYE'DE KIYI TİPLERİ.....	351

TÜRKİYE'DE GÖLLER.....	353
TÜRKİYE'NİN İKLİMİNİ ETKİLEYEN FAKTÖRLER VE TÜRKİYE'DE İKLİM ELEMANLARI.....	356
Türkiye'de Sıcaklık.....	357
Türkiye'yi Etkileyen Basınç Merkezleri.....	358
Türkiye'yi Etkileyen Rüzgârlar.....	359
Türkiye'de Nem ve Yağış.....	360
Türkiye'de İklim Tipleri.....	361
Türkiye'nin Bitki Örtüsü.....	363
TÜRKİYE'DE NÜFUS VE YERLEŞME.....	368
Nüfus Artışı ve Sonuçları.....	368
Türkiye'de Nüfusun Dağılımını Etkileyen Faktörler.....	371
Türkiye'de Nüfus Yoğunlukları.....	375
Türkiye Nüfusunun Özellikleri (Nüfusun Yapısı).....	376
Türkiye'de Nüfus Politikaları.....	380
Gelecekte Türkiye Nüfusu.....	381
TÜRKİYE'DE GÖÇLER.....	381
TÜRKİYE'DE YERLEŞME.....	385
Türkiye'de Yerleşmeyi Etkileyen Faktörler.....	387
Türkiye'de Yerleşme Şekilleri.....	387
Yerleşmelerin Sınıflandırılması.....	387
Türkiye'de Mesken Tipleri.....	396
TÜRKİYE'NİN EKONOMİK COĞRAFYASI.....	398
TÜRKİYE'DE ARAZİ KULLANIMI.....	399
TÜRKİYE'DE TOPRAKLARDAN YARARLANMA.....	400
TÜRKİYE'DE TARIM (ZİRAAT).....	401
Türkiye'de Tarımı Etkileyen Doğal Faktörler.....	401
Türkiye'de Tarımı Etkileyen Beşerî Faktörler.....	402
Bitkisel Üretim.....	403
TÜRKİYE'DE HAYVANCILIK.....	411
TÜRKİYE'DE ORMANCILIK.....	415
TÜRKİYE'DE MADENLER.....	416
TÜRKİYE'DE ENERJİ.....	420
TÜRKİYE'DE SANAYİ.....	423
TÜRKİYE'DE ULAŞIM.....	429
TÜRKİYE'DE TİCARET.....	434
ÜLKEMİZDE SERBEST TİCARET BÖLGELERİ.....	437
TÜRKİYE'DE KÜLTÜR VE TURİZM.....	438
TÜRKİYE'DE HİZMET SEKTÖRÜ.....	441
BÖLGESEL KALKINMA PROJELERİ.....	443
Çözümlü Test.....	447
Çözümler.....	453
KAYNAKÇA.....	457

COĞRAFYA'NIN TANIMI VE TARİHİ

Coğrafya; insanla doğal çevre arasındaki karşılıklı etkileşimi ilkeleriyle inceleyen ve sonuçlarını bir bütün hâlinde sunan bilimdir. Bu ilkeler neden, dağılış ve sonuçtur. Örneğin depremi ele alalım. Deprem nedir ve nasıl oluşur, yeryüzünde deprem riski nerelerde az ve fazladır ve deprem sonucunda doğal çevre ve insan bundan nasıl etkilenir? İşte bu soruların cevapları; neden, dağılış ve sonuç ilkelerinin cevaplarıdır.

Coğrafya hakkında ilk çalışmalar milattan binlerce yıl önce yapılmıştır. MÖ 2700 yılında Sümerlilerden kalma tuğla üzerine yapılmış bir dünya haritası bulunmuştur. Başka bir haritada II. Ramses Dönemi'nden kalmadır. Bu haritada bir altın madenin yeri gösterilmektedir.

Coğrafya terimini ilk kez Eski Çağ Yunan düşünürlerinden **Eratosthenes** yazdığı eserinin adında kullanmıştır. Eserinin adı **Geographika'dır**. Geographie yerin tasviri demektir. Zaten bu dönemlerde Coğrafya daha çok seyyahlar (gezginler), politikacılar ve tarihçilerle birlikte anılıyordu.

İbn-i Haldun'un "Coğrafya kaderdir." ifadesi yaşadığı dönemin coğrafyaya bakış açısını gösterir. **Erol Tümertekin** "Bir beşerî bilim olan coğrafya insanın yaşadığı, çalıştığı, bir araya geldiği ve başta kendi yaşama ortamı olmak üzere değiştirmekte olduğu yeryüzünü inceler." demiştir.

Yukarıda verilen bu tanımlarda olduğu gibi eski çağlardan günümüze kadar coğrafya tanımlanırken insan ve doğal ortamın açıklanmasına vurgu vardır. Bu sebeple coğrafyanın konusunun bir boyutunu insan, bir boyutunu doğal çevre (ortam) oluşturmaktadır.

Bernhard Varenius coğrafyayı teoloji ile bağlantı görüşünden ayırmış ve öne sürdüğü "temel birlik" fikrini bütün mekân olguları arasındaki bir dizi sıkı bağların meydana getirdiği tek bir yerküre sistemiyle açıklamaya çalışmıştır. Varenius yaptığı sınıflandırma ile olaylara önce tüm dünya ile ilgili genel, ikinci olarak belirli ülkelerle ilgili özel, üçüncü olarak ülkelerin içindeki daha küçük olanlarla ilgili korografik ve yereli anlatan topografik düzeylerde bakıyordu. Coğrafya yalnızca tüm dünyaya değil, her bir yerle ayrı ayrı ilgiliydi. (Özgüç - Tümertekin 2010)

Günümüzdeki modern coğrafi görüşün temelleri 19.yy. başlarında Alman coğrafyacılar Humboldt, Carl Ritter ve Frideric Ratzel tarafından atılmıştır. (Doğanay 2013) Bunlardan Humboldt fiziki coğrafyanın, Ritter ve Ratzel de beşerî coğrafyanın kurucuları sayılır. Tarih boyunca coğrafya ile ilgili görüşler ve eserler aşağıdaki gibidir.

ESKİ ÇAĞ'DA: Herodot, Tales, Aristo, Eratosthenes, Strabon ve Batlamyus coğrafya ile ilgili eserler verenlerdir. Bu dönemde coğrafi bilgiler çoğunlukla gezi ve tasvirler ile basit planlar ve haritalara dayanıyordu.

Thales: İlk Çağ'ın ilk coğrafyacısıdır. Yunan medeniyetinin hâkim olduğu yerlerin coğrafi özelliklerini araştırmış, yeryüzünün ölçülebileceği fikrini ileri sürmüştür. Gemicilerden topladığı bilgilerle harita yapmıştır. Thales'e göre Dünya, okyanuslar üzerinde yüzen diske benzeyen bir yuvarlaklığa sahiptir.

Herodot: Kuzey Afrika, İran, Yunanistan, İtalya ve Hindistan'a kadar uzanan sahayı gezmiş, burada gördükleriyle "**Herodot Tarihi**"ni yazmıştır. "Mısır Nil'in hediyesidir." sözünüyle neden-sonuç ilişkisi kurma özelliğine vurgu yapmıştır. Ayrıca gemiciler ve gezginlerden topladığı bilgilerle harita yapmıştır.

Herodot'un Dünya Haritası

Aristo: Siyaset, felsefe ve matematik alanında çalışma yapmış, aynı zamanda coğrafyaya katkıda bulunmuştur. Dünya'nın küre olduğunu savunmuştur. "Doğal zenginliği yetersiz yerlerde devlet kurmak zordur." sözü ile çevreci görüşün babasıdır. *Politika* adlı eseri, ünlü devlet teorisi adlı görüşü kapsar.

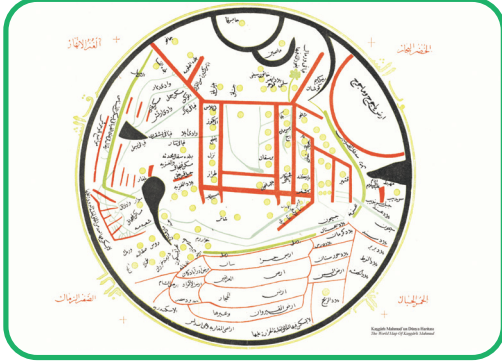
Eratosthenes: Coğrafya sözcüğünü ilk defa *Geographika* adlı eserinde kullanmıştır. Büyük İskender'in seferleri sırasında yeryüzünün hızla genişleyen alanlarını belirleyip haritasını yapmıştır. İskenderiye ile Asvan (Syene) arasında çalışma yaparak Dünya'nın çevresini hesaplamıştır.

Strabon: Amasya'da doğmuştur. İyi öğrenim görmüştür. Gezdiği yerlerin tarihî, coğrafi ve sosyolojik özelliklerini 17 ciltlik *Geographika* adlı eserinde anlatmıştır. Eserinde matematik coğrafya, fiziki coğrafya, jeopolitik ve ekonomik coğrafya üzerine bilgiler vermiştir. Çevre ile insan arasındaki ilişkileri ortaya koymuştur.

Eratosthenes'in Dünya Haritası

Batlamyus: Yunan coğrafyacısıdır. Mısır'da eğitim görmüştür. *Coğrafya Rehberi* ve *Büyük Gök Sistemi* adlı eserleri vardır. İlk Çağ ile Orta Çağ arasında köprüdür. İslam dünyasında bu kitabı ünlüdür. Ünlü bir haritası vardır. Uzun süre Kristof Kolomb, Vasco da Gama, Macellan, Batlamyus'un eserlerinden faydalanmışlardır. Eserinde çok sayıda yerin adı ve koordinatlarını belirtmiştir.

Divanü Lügati't-Türk'teki Dünya Haritası

ORTA ÇAĞ'DA: Mesudi, Biruni, İbni-Battuta, İbn-i Haldun gibi daha çok İslam dünyasının bilim adamları coğrafya ile ilgilenmişlerdir. İslam dünyasında, eski çağlardaki eserler tercüme edilerek bunlardan faydalanılmıştır. Kaşgarlı Mahmut'un *Divanü Lügati't-Türk* adlı kitabında harita vardır. Bu çağda Avrupa'da kilisenin baskısı ile bilimsel çalışmalar yapılmamıştır.

Mesudi: Bağdatlıdır. Seyahatnamesi vardır. Güney ve Güneydoğu Asya, Kafkasya, İran, Suriye, İspanya ve Kuzey Afrika ülkelerini gezmiştir.

İdrisi: İslam dünyasının Arap coğrafyacısıdır. Endülüs ekolündendir. Akdeniz ülkelerini ve İngiltere'yi gezmiş, Sicilya'da Kral II.

Ruggiero'nun Palermo'daki sarayına yerleşmiş ve bu alanda eserler vermiştir. **Arapların Batlamyusu** denir.

İbn-Haldun: Orta Çağ'ın siyasi coğrafyacısıdır. Tarihçi ve sosyologdur. Devletler ile ilgili eserler vermiş, devletler ve kuruldukları coğrafya ile ilgisini araştırmıştır. Aristo'ya benzer görüşler ileri sürmüştür. *Mukkaddime* ve *Kitap El-İbar* adlı eserleri vardır.

Uluğ Bey: Timur'un torunudur. Semerkand'da medreseler yaptırmıştır. Astronomi, tarih ve matematik alanında çalışmalar yapmıştır. Öğrencisi Ali Kuşçu'dur. Ali Kuşçu, Uluğ Bey'in ölümünden sonra İstanbul'a gelip Fatih Sultan Mehmet'in hizmetinde çalışmaya başlamıştır. *Fethiye* adlı kitabı vardır.

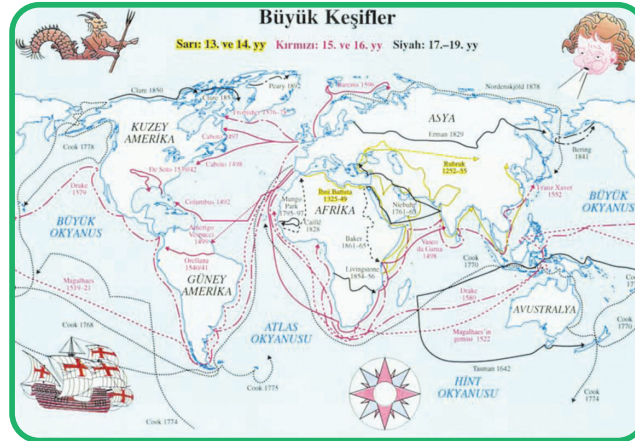
YENİ ÇAĞ'DA: Avrupa'da Rönesans ile pozitif bilimler önem kazanmış ayrıca yeni kıtalar keşfedilmiştir. Çok uzun yolculuklar yapılmış, Amerika, Avustralya ve adalar keşfedilmiştir. Bu dönemde Osmanlı'da Piri Reis, Katip Çelebi ve Evliya Çelebi'nin eserleri coğrafyaya katkı sağlamıştır.

Coğrafi keşifler 15. ve 16. yüzyıllarda Avrupalılar tarafından yeni ticaret yollarının, okyanus ve kıtaların bulunması amacıyla ortaya çıkmıştır.

Doğudan başlayan ticaret yolları, Avrupalıların çeşitli ihtiyaçlarını karşılamak için çok büyük önem taşıyordu. İpek ve baharat yollarının Osmanlı Devletinin elinde olması, Avrupalıları yeni yollar aramaya sevk etti.

Pusulanın icadı, gemicilikteki ilerlemeler, Avrupa'nın doğunun zenginliklerine ulaşmak istemesi bu keşiflerin nedenleridir. Avrupa'da değerli madenlerin az bulunması, kralların İspanyol ve Portekizli gemicileri desteklemesine neden oldu.

Bu tarihe kadar bilinmeyen Yeni Dünya Karaları olarak ifade edilen Kuzey ve Güney Amerika, Okyanusya, Güney ve Kuzey kutup çevreleri ve çok sayıda ada bu keşifler sonucu bulunmuştur.

Piri Reis Haritası

Portekizli **Bartelmi Diaz** Ümit Burnu'na, **Kristof Kolomb** Amerika'ya, **Vasco da Gama** Hindistan'a ulaşmıştır. **Magellan** okyanus ötesi seyahatler yapmış ve dünyayı dolaşmıştır.

Bu dönemde Osmanlı'da **Piri Reis**, "**Kitabı Bahriye**" adlı kitabında coğrafi bilgiler vermiş ve harita çizmiştir. Kitabında ve haritasında Akdeniz'i anlatmıştır. Kristof Kolomb'dan, Avrupalı gezginlerden ve korsanlardan faydalanmıştır. Ayrıca Katip Çelebi'nin "**Cihannüma**" ve Evliya Çelebi'nin "**Seyahatname**" adlı eserleri coğrafyaya katkı sağlamıştır.

YAKIN ÇAĞ'DA: Bu dönemde modern coğrafya alanında çalışmalar başlamıştır. Ayrıca coğrafyanın bilimsel alanda gerçek kimliğine kavuşmaya başlaması bu dönemdedir. Bu dönemin başlarında Avrupalı bilim adamları birçok yeni yerler keşfetmişlerdir.

Mackenzie (1764-1820) Kanada'daki gölleri ve ABD'nin batısındaki yerleri bulmuştur.

W. Clark (1770-1835) ile **Meriwether Lewis** (1774-1809) ABD'yi doğu-batı doğrultusunda geçmişlerdir.

James Cook: Yeni Zelanda'yı keşfetmiştir.

James Ross 1840 yılında Antarktika'ya ulaşmış, **R. Scatt** Güney Kutbu'na gitmiştir. Norveçli **Amundsen** 1911'de Güney Kutup Noktası'nı tespit etmiştir. **Edmund Hillary** 1953'te Everest'e tırmanmıştır. 1960 yılında **Piccard**, Mariana Çukurluğu'na inmiştir. Bu dönemde Coğrafya'ya bilimsel kimlik kazandıran isimler şunlardır:

zandıran isimler şunlardır:

Alexander Von Humboldt (1769-1859): Fiziki coğrafyanın kurucusudur. Alman coğrafyacılarıdır. Avrupa'nın çoğunu ve Kuzey-Güney Amerika'yı dolaşım gözlemler yapmıştır. Humboldt neden, dağılım, karşılıklı ilgi ilkelerini coğrafyaya kazandırmış, okyanus akıntılarını incelemiş, insan doğa etkileşimi ve bitki coğrafyası ile ilgili araştırmalar yapmıştır.

Carl Ritter (1799-1859): Beşerî coğrafyayı kuran ve geliştiren Alman coğrafyacılarıdır. İnsan ile doğal ortam arasındaki etkileşimi incelerken olaylara insan yönünden bakmıştır.

Friedrich Ratzel (1844-1904): Beşerî coğrafyayı geliştiren Alman coğrafyacılarıdır. *Siyasi Coğrafya* adlı eseriyle jeopolitiğin ve siyasi coğrafyanın çağdaş anlamda temelini atmıştır.

Paul Vidal de La Blache (1845-1918): Beşerî coğrafya alanında çalışmalar yapmış Fransız coğrafyacılarıdır. Bölgesel coğrafyanın kurucularındandır.

Yakın Çağ'da başlayan bu modernleşme günümüze kadar gelişerek hızla devam etmiştir. Eskiden yeryüzünü tanımak olarak algılanan coğrafya, artık günümüzde yeryüzünden daha etkili ve sağlıklı yararlanmayı ortaya koyan, sürdürülebilir bir faydalanmayı öngören bir bilim olmuştur. Bu nedenle Avrupa, Kuzey Amerika ve daha sonra birçok ülkede coğrafya ile ilgili fakülteler ve bölümler açılmıştır.

YAKIN ÇAĞ'DA: Coğrafi Keşifler devam etmiş, bilimsel çalışmalar artmıştır.

MODERN ÇAĞ'DA: Yani 19. yüzyıl öncesine kadar daha çok görüş ve yer tasviri olarak devam eden Coğrafya 19. yüzyıldan sonra modern hâle geldi ve modern çalışmalar başladı.

TÜRKİYE'DE COĞRAFYANIN GELİŞİMİ

Coğrafyanın gelişimi Türkiye'de Cumhuriyet Öncesi ve Sonrası olarak iki döneme ayırabilir.

Cumhuriyet Öncesi'nde: Coğrafya sadece Seyyahların anlattıkları yerler ile oralara ait özellikler ve orada yaşayan insanların gelenek-görenekleri olarak düşünülüyordu. Avrupa'ya göre coğrafi çalışmalarda çok geri kalmıştı.

1915'te İstanbul Üniversitesinde Coğrafya Bölümünün açılması coğrafyada en önemli gelişmedir. Cumhuriyet Dönemi'ndeki modernleşme coğrafyaya yansımıştır. İstanbul Coğrafya Bölümünde Alman coğrafyacılar dersler vermiş ve Alman ekolü benimsenmiştir.

Cumhuriyet Sonrası'nda: 1933-1941 arası Türk coğrafyasının Kuruluş ve Teşkilatlanma Dönemi'dir. Çünkü bu dönemde İstanbul Coğrafya Bölümü'nde yeni düzenlemeler yapılmış, 1935'te Ankara'da DTFC kurulmuş, başına Almanya Berlin Üniversitesinden davet edilen **Prof. Dr. Herbert Louis** getirilmiştir. Ayrıca E. Obst ve Ernest Chaput Türkiye'ye gelen yabancı coğrafyacılarıdır. 1941'de I. Coğrafya Kongresi yapılmıştır. Zamanla yabancıların elinde olan coğrafi araştırmalar Türk bilim adamlarının eline geçmiş ve yabancılara bağımlılık azalmıştır.

6 Haziran 1941'de toplanan I. Coğrafya Kongresi'nde en önemli karar şu olmuştur: İlk ve ortaöğretimde okutulan coğrafya ders programları gözden geçirilerek yeniden düzenlenmiş, yazılması gereken kitaplar belirlenerek içerikleri tespit edilmiş, coğrafya terimlerinin anlaşılır hâle getirilmesi için komisyonlar oluşturularak çalışmalar başlatılmış, Türkiye'nin coğrafi bölgeleri belirlenerek sınırlar çizilmiş ve raporlar hazırlanmıştır.

Ülkemizde coğrafya bölümlerinin yanı sıra Eğitim Fakültelerinde açılan Coğrafya Öğretmenliği bölümleri sayesinde coğrafya bilimi ile uğraşanların sayısı her geçen gün artmaktadır. Ülkemizde Cumhuriyet Döneminin ilk büyük coğrafyacıları

olan, ancak bugün ne yazık ki aramızda bulunmayan coğrafyacılarından bir kaçışunlardır. Besim Barkot, Ahmet Hulusi Ardel, İbrahim Hakkı Akyol, Faik Sabri Duran, Ali Tanoğlu, Sırrı Erinc, Cemal Arif Alagöz, Cevat Gürsoy, Reşat İzbrak, Oğuz Erol, İsmail Yalçınlar, Erol Tümertekin, ilk kadın coğrafya Profesörü Bedriye Tolun.

COĞRAFYANIN İLKELERİ (PRENSİPLERİ)

Coğrafya bilimi üç temel ilkeye dayanır. Coğrafya'da yapılan tüm araştırmalar, bu ilkelere göre yapılır.

1. Nedensellik ilkeleri: Coğrafya bilimi araştırdığı tüm olaylar için neden sorusunu sorar. Böylece incelenen tüm olay ve olguların ortaya çıkış nedenine ulaşır.

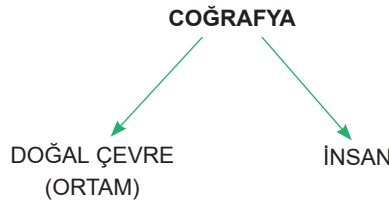
2. İlgili (Bağlılık) İlkesi: Coğrafya biliminin araştırdığı tüm olaylar ve olgular diğer olay ve olgularla bağlantılıdır. Bu bağlantıların kurulması olayların meydana geliş nedenini ortaya koyduğu gibi bu olayların sonuçlarını da ortaya çıkarır.

Örneğin; Yağışın, basınçla, basıncın rüzgârla, rüzgârın, sıcaklıkla ve bu olayların nüfusla, tarımla, yerleşmelerle vb. ilişkileri ortaya konulur.

3. Dağılım İlkesi: Coğrafya bilimini pek çok bilimden farklı kılan ilkedir. İncelenen tüm olayların ve olguların Dünya'ya nasıl dağıldığını inceleyen ilkedir. Dağılım ilkesi coğrafya biliminin haritalardan ve grafiklerden yararlanması sonucunu ortaya çıkarır.

COĞRAFYANIN BÖLÜMLERİ

Coğrafyanın konu alanı aşağıdaki gibidir.

Coğrafyanın konusu içinde iki önemli unsur vardır. Bunlar doğal çevre (ortam) ve insandır.

Bu unsurlara göre coğrafya bölümlere ayrılmıştır. Bu bölümler şunlardır:

A. FİZİKİ COĞRAFYA

Doğal çevre elemanları ve doğal çevrede meydana gelen olayları inceler. Başlıca inceleme konuları yeryüzü şekilleri, iklim olayları, toprak oluşum olayları (edafik), biyotik olaylar, hidrografik olaylar ve kartografyadır. Bu olayların tümünü yalnızca fiziki coğrafya diyerek işlemek ve araştırmak çok zordur. Bu nedenle fiziki coğrafya kendi içinde bazı araştırma bilim dallarına ayrılmıştır.

1. Jeomorfoloji

Yeryüzü şekilleri bilimidir. Bu yer şekilleri terimi rölyef şeklinde de kullanılır. Yer şekilleri iç ve dış güçler sonucunda oluşur. Akarsular, yağışlar, buzullar, dalgalar, rüzgârlar ve canlılar tarafından oluşturulan etkilere dış kuvvetler (egzojenik); tektonik hareketler, deprem, volkanizma ile orojenik ve epirojenik hareketlere iç kuvvetler (endojenik) denir.

2. Klimatoloji

İklim bilimi anlamına gelir. Atmosferi ve troposferde meydana gelen sıcaklık, basınç, rüzgâr ve nem gibi iklim elemanlarını inceler.

3. Hidrografya

Sular coğrafyasıdır. Yer üstü ve yeraltı suları ile kaynakları inceler. Göller, denizler, okyanuslar, gel-git olayları ve yeraltı sularını inceler.

4. Bitki Coğrafyası

Doğal bitki örtüsünün oluşumu ile çevre arasındaki karşılıklı etkileşimi inceler. İnsan tarafından yetiştirilen bitkiler bu bilimin konusuna girmez.

5. Zoocoğrafya

Doğal olarak yetişen hayvanların karalar ve sularda dağılışını inceler. İnsan tarafından yetiştirilen hayvanlar ekonomik coğrafyanın inceleme alanına girer. Bitki ve hayvan coğrafyası için ortak olarak biyocoğrafya da kullanılır.

6. Toprak Coğrafyası

Toprak yapısını, oluşum özelliklerini ve dağılışını inceler. Buna pedoloji de denir. Toprak oluşum şartlarına edafik faktörler de denir.

7. Kartografya

Harita bilimi denir. Harita çizim tekniklerini, haritadan yararlanma usullerini inceler.

B. BEŞERÎ VE EKONOMİK COĞRAFYA

İnsanın çevre üzerinde yapmış olduğu ekonomik, sosyal, kültürel, politik faaliyetleri inceler. Bu anabilim dalı Beşerî ve Ekonomik Coğrafya diye ayrılır. Beşerî Arapçada insan demektir. Beşerî coğrafya insanla ilgili olan yerleşmeler ve nüfus gibi konuları inceler. İnsanın yaşamak ve yaşamını devam ettirmek için yapmış olduğu ekonomik faaliyetler, ekonomik coğrafyanın konusudur. Beşerî ve ekonomik coğrafya kendi içinde şu bölümlere ayrılmıştır:

1. Nüfus Coğrafyası

Nüfus ve çevre arasındaki ilişkileri ve yeryüzündeki nüfus dağılışını inceler.

2. Yerleşme Coğrafyası

Yerleşme ve doğal çevre arasındaki ilişkileri, yerleşme türlerini ve mesken tiplerini inceler.

3. Siyasi Coğrafya

Devletler arası ilişkileri, tarih boyunca bu ilişkilerin gelişimlerini inceler. Ülkelerin büyüklüğü ve kaynaklarının uluslararası ilişkilerde rollerini inceler.

4. Kültürel Coğrafya

Ülkelerin yeme, içme, giyim, müzik, dil, din, mimari gibi alışkanlık ve geleneklerini inceler. Bunları incelerken mekân ile kültür arasındaki ilişkiyi inceler.

5. Ekonomik Coğrafya

Ekonomik faaliyetlerin çevre ile olan ilişkilerine bakar. Kendi içinde alt dallara ayrılır.

a. Ziraat Coğrafyası: Tarım coğrafyası da denir. Tarım faaliyetleri ile çevre arasındaki ilişkiyi inceler.

b. Sanayi Coğrafyası: Sanayi kuruluşlarının kuruluş ve gelişim sürecini, bunların çevre ile olan ilişkilerini inceler.

c. Ulaşım Coğrafyası: Eski dilde münakalat coğrafyası da denir. Mal ve hizmet taşınması ve haberleşme faaliyetleri ile çevre arasındaki ilişkileri inceler.

d. Turizm Coğrafyası: Yakın dönemde gelişmeye başlamıştır. Turizm faaliyetlerinin oluşma nedenleri ile bunun çevre ile ilişkilerine bakar.

e. **Ticaret Coğrafyası:** Mal ve hizmet alım satımı ile bunların ülke ve bölgelere etkisini inceler.

Kısaca coğrafyayı bölümlere ve faydalandığı bilim dallarına göre aşağıdaki gibi ayırabiliriz.

Ayrıca coğrafyanın bu bölümleri, diğer bazı bilim ve bilim dallarından faydalanır:

Coğrafyanın Dalları

Jeomorfoloji	→
Klimatoloji	→
Hidroğrafya	→
Biyocoğrafya	→
Nüfus coğrafyası	→
Kartografya	→
Siyasi Coğrafya	→
Sağlık Coğrafyası	→

Faydalandığı Bazı Bilim ve Bilim Dalları

Jeoloji, Jeofizik, Pedoloji, Astronomi, Speleoloji, Petroloji
Meteoroloji, Astronomi
Hidroloji, Oseonografya , Limnoloji, Potamoloji
Biyoloji, Botanik, Zooloji, Tıp
Demografi, İstatistik
Jeodezi, Fotogrametri, Astronomi
Siyaset, Jeopolitik
Tıp, Biyoloji

Bazı akademik kaynaklarda coğrafya bölümlerine ayrılırken ilk olarak genel ve özel (yerel) coğrafya olarak ayrılır. Genel coğrafya; fiziki ve beşeri-ekonomik olarak ayrılırken yerel (özel) coğrafya bölgeler, ülkeler ve kıtalar coğrafyası olarak üç başlığa ayrılır. Bazı akademisyenler ise yerel coğrafya ayrımına sadece bir bakış açısı olması ve aslında "Asya Kıtasının İklimi" konusunda olduğu gibi yine temel coğrafya mantığında sadece belirli bir bölge üzerinde yoğunlaştığı için yerel coğrafya ayrımına karşı çıkmaktadır. Yabancı kaynaklara bakıldığında coğrafyanın genelde fiziki ve beşeri olarak iki başlık altında incelendiği görülür.

Uyarı!

ÇÖZÜMLÜ TEST

1.

- I. Okyanus, göl, deniz, akarsu ve yeraltı sularının canlılar üzerindeki etkisini araştırır.
- II. Canlıların yeryüzündeki dağılışını ve bu dağılışa etki eden faktörleri inceler.
- III. İklim koşullarının ormanlar üzerindeki etkisini ortaya koyar.
- IV. Küçükbaş hayvanların dağılım alanlarını ele alır.

Yukarıdaki açıklamaları yapan bir sosyal bilgiler öğretmeni coğrafyanın hangi dalından söz etmektedir?

- A) Biyocoğrafya
- B) Jeomorfoloji
- C) Klimatoloji
- D) Hidroğrafya
- E) Botanik

2.

İnsan var olduğu günden bu yana doğadan yararlanmış, ihtiyaçları doğrultusunda doğayı değiştirme yoluna gitmiştir. İnsanın yaşam alanının içinde bulunduğu ortama **doğal çevre** adı verilir. Doğal çevre dört öğeden oluşur.

Aşağıdakilerden hangisi bu öğeler arasında yer almaz?

- A) Toprak küre
- B) Hava küre
- C) Taş küre
- D) Su küre
- E) Canlılar küresi

3. Aşağıda verilen ifadelerden hangisi coğrafyanın dağılış ilkesine vurgu yapmaktadır?

- A) Ülkemizde kışların ılık geçtiği yerlerde turuncgöl yetiştirilebilir.
- B) İzmit çevresinin kalabalık nüfuslanmış olması endüstrileşmeye bağlıdır.
- C) Dünya'da çöl bölgeleri iklim koşulları nedeniyle seyrek nüfuslanmıştır.
- D) Ülkemizde Akdeniz kıyılarında, Ege kıyılarında ve Güney Marmara'da maki türlerine rastlanır.
- E) Ülkemizde en çok üretimi yapılan tahıl buğday'dır.

4. Fiziki Coğrafya alanında yüksek lisans yapan bir Sosyal Bilgiler öğretmeni aldığı derslere ait ödevleri hazırlarken aşağıda verilen bilim dallarından hangisinden faydalanma olasılığı daha düşüktür?

- A) Botanik
- B) Pedoloji
- C) Meteoroloji
- D) Jeoloji
- E) Demografi

5. Türkiye'de 1933-1941 arası Türk coğrafyasının kuruluş ve teşkilatlanma dönemidir. 1935'te Ankara'da DTCF Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi kurulmuş ve başına ---- getirilmiştir.

Yukarıda boş bırakılan yere aşağıdakilerden hangisi getirilmelidir?

- A) Paul Vidal de La Blache
- B) Reşat İzbirak
- C) Alexander Von Humboldt
- D) Herbert Louis
- E) Ernest Chaput

6. Coğrafya ismi ilk olarak kim tarafından kullanılmıştır?

- A) Strabon
- B) Eratosthenes
- C) Tales
- D) Aristo
- E) İbn-i Haldun

ÇÖZÜMLER

1. **Biyocoğrafya**, canlıların (bitkilerin ve hayvanların) dünya üzerindeki dağılışı sebeplerini ve bunların değişimlerini inceler. Konusunun kapsamlı olması nedeniyle coğrafya dışında, botanik, zooloji, ekoloji ve fizyoloji bilimlerinden de yararlanmaktadır.

Biyocoğrafya canlıların genel dağılışını iki seviyede inceler:

1. Sistematik yönden; bu kısım bitki ve hayvan topluluklarını meydana getiren taksonları ayrı ayrı flora ve faunayı sistematik yönden inceler.
2. Ekolojik yönden; burada takson topluluklarının ya da bitki ve hayvan gruplarının dünya üzerindeki dağılışlarını araştırır.

Soruda da bitki ve hayvan yaşamına ve dağılışına ilişkin veriler bulunduğu için (akarsu, göl, deniz, okyanus ve yeraltı sularının canlı yaşamına etkisi, canlıların yeryüzündeki dağılışı, iklim koşullarının ormanlara (bitki) etkisi, küçükbaş hayvanların dağılışı).

Cevap A

2. Toprak küre adında bir öge bulunmamaktadır. Doğal çevre içerisinde yer alan toprak unsuru taş küre yani litosfer kapsamında yer almaktadır. Hava küre (B seçeneği) atmosferdir. Atmosfer yeryüzünü kaplayan gaz kütesidir. Taş küre (C seçeneği) litosferdir ve dünyanın katı kabuğudur. Taş ve topraktan oluşmaktadır. Su küre (D seçeneği) hidrosfer olarak ifade edilmekte ve yeraltı sularını, akarsuları, gölleri, atmosfer içerisindeki su buharını, denizleri ve okyanusları içermektedir. Canlılar küresi (E seçeneği) ise biyosferdir ve doğal ortama bağlı olarak varlığını sürdüren canlıların küresidir.

Cevap A

3. Verilen ifadeler arasında dağılışı prensibine vurgu yapılan D seçeneğidir. Çünkü A, B ve C seçeneklerinde nedensellik üzerinde durulmuşken E seçeneğinde sadece bilgi verilmiştir. Herhangi bir coğrafya ilkesi kullanılmamıştır.

Cevap D

4. Fiziki coğrafyanın çalışma alanları içerisinde yerçekiliği, iklim, toprak, bitki ve su özellikleri ile matematik coğrafya ile harita bilgisi konuları dahildir. Seçeneklerde verilen bilim dallarının inceleme alanları şöyledir: Botanik: Bitki bilimi, Pedoloji: Toprak bilimi, Meteoroloji: Hava Bilimi, Jeoloji Yer bilimi, Demografi: Nüfus bilimi. Fiziki coğrafya eğitimi alan birisinin beşeri coğrafya inceleme alanında bulunan Demografi biliminden faydalanması beklenmez.

Cevap E

5. 1936'da eğitime başlayan Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesine (DTCF) bağlı coğrafya bölümünün başına Herbert Louis getirilmiştir.

Cevap D

6. Coğrafya terimini ilk kez Eski Çağ Yunan düşünürlerinden Eratosthenes (MÖ 275-195) yazdığı eserinin adında kullanmıştır. Eserinin adı "Geographika"dır. Geographie yerin tasviri demektir. Zaten bu dönemlerde coğrafya daha çok seyyahlar (gezcinler), politikacılar ve tarihçilerle birlikte anılıyordu.

Cevap B

EVREN VE DÜNYA

İçinde galaksiler, yıldızlar, gezegenler, göktaşları, gazlar, tozlar, kuyruklu yıldızlar, karadelikler ve daha tanımlanamamış ve birçok bilinmeyen olduğu, sınırları dahi tam tespit edilemeyen büyük boşluğa **evren** denir. Teknolojinin bu denli gelişmesine rağmen bildiğimiz ancak evrenin çok küçük bir bölümüdür. Kumsaldaki kum taneleri kadar yıldız olduğunu, onlardan birinin Güneş olduğunu ve Dünya'nın da Güneş'e göre büyüklüğünü düşünürsek evrenin büyüklüğünü biraz olsun anlarız.

Evrenin oluşumu ve özellikleri hakkında birçok görüş vardır. Hubble'a göre evren şişirilen bir balon gibi sürekli genişlemektedir. Evrenin oluşumu ile ilgili günümüzdeki en önemli teorilerden biri 1920'li yılların başında Alexander Friedmann tarafından ortaya atılan **Big Bang** (Büyük Patlama)'dir. Hawking'e göre Big Bang kısaca "Zaman, iki ucu ya da sınırı olan bir çizgiye benzer, zamanın sonu olduğuna göre başlangıcı da olmalıdır. Geçmişte bir zamanda komşu galaksiler arası uzaklık sıfır olmalıydı. Bütün evren sıfır büyüklüğündeki tek bir noktaya sıkışmıştı. O zaman evrenin yoğunluğu ve uzay zaman eğriliği sonsuz olmalıydı." şeklindedir.

Bunun dışında evrenin oluşumu ile ilgili başka teoriler de vardır. Şimdi evrende bulunan bazı cisimlere bakalım.

GALAKSİLER (GÖKADALAR)

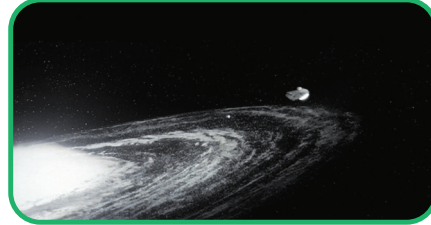
Galaksilerin büyüklüğünü anlayabilmek için şu uzaklık birimlerinin bilinmesi gerekir.

Işık Yılı: Işık saniyede 300.000 km yol alır. Işık yılı ışığın bir yılda alabileceği yoldur. Yani ışığın önce 1 dakikada, sonra 1 saatte, 1 günde ve 1 yılda aldığı yol hesaplanır.

$$300.000 \times \underbrace{60}_{1 \text{ dk.}} \times \underbrace{60}_{1 \text{ saat}} \times \underbrace{24}_{1 \text{ gün}} \times \underbrace{365}_{1 \text{ yıl}} = 10 \text{ trilyon km}$$

1 Parsek: Dünya ile Güneş arasında yaklaşık 150 milyon km uzaklık vardır. Buna 1 parsek denir. 1 kiloparsek ise 1000 parseke denk gelir.

Galaksiler; yıldızlar, gaz ve tozlar, karanlık maddeler, yıldız sistemleri, yıldız kümeleri ve nebulalar gibi milyarlarca gök cisiminden oluşur. Galaksiler şekillerine göre sarmal, eliptik ve düzensiz olarak üçe ayrılır.

İçinde bulunduğumuz galaksi Samanyolu Galaksisi'dir. Samanyolu Galaksisi'nde yaklaşık 100 milyar yıldız vardır. Samanyolu'nun genişliği 100.000 ışık yılı, kalınlığı ise 1.000 ışık yılıdır.

YILDIZLAR

Nükleer reaksiyonlar nedeniyle çoğu enerji yayar ve kendilerine yakın gök cisimlerinin hayat kaynağıdır. Bize en yakın yıldız Güneş'tir.

Evrende Güneş'ten büyük ve küçük, çok uzakta olan milyarlarca yıldız vardır. Dünya'ya Güneş'ten sonra en yakın yıldız Proxima Centauri'dir. Gökyüzünde gördüğümüz bazı yıldızların yaşamı sona ermiş fakat ışıkları bize yeni ulaşmıştır.

Güneş gibi yıldızların varlığını sürdürmesi nükleer reaksiyonlara bağlıdır. Bu reaksiyon nükleer füzyondur. Hidrojen atomlarının protonları kaynaşarak helyum çekirdeği meydana getirir ve bu arada çok büyük enerji açığa çıkar.

Güneşin bir saniyede yaydığı enerji, insanların şimdiye kadar kullandığı enerjiden fazladır. Güneşin üç günde gönderdiği ışın ve ısı Dünya'da bilinen petrol, kömür ve ormanların yanmasıyla elde edilecek enerjiden fazladır.

Kuyruklu Yıldızlar

Bir çekirdek ve onu çevreleyen bir kuyruktan oluşur. Kuyruklu yıldızlar buz ve kozmik tozlardan oluşur. Kendilerine ait öz eliptik yörüngeleri vardır. Güneş etrafından geçerken buz ve gazlarının bir bölümünü kaybeder. Halley kuyruklu yıldızı bunlar içinde önemlidir. 76 yılda bir Dünya'dan gözlemlenen bu yıldız en son 1986 yılında gözlenmiştir. Daha sonra 2062 yılında görülmesi beklenmektedir.

KPSS
2024
ÖABT

VIDEO
DESTEKLİ

Bütün kitaplar cepte, tablette, masanda

SOSYAL BİLGİLER

**SIYASET BİLİMİ
DİĞER SOSYAL BİLİM ALANLARI**

(Sosyal Bilgilerin Temelleri, Bilim, Teknoloji ve Toplum,
Sosyal Antropoloji ve Medeniyet Tarihi)

ALAN EĞİTİMİ

KONU ANLATIMLI

Arti - Yapay
Zekâ Asistan

Dijital Öğrenme
Ayak İzi

Hibrit Kitap
Teknolojisi

Hibrit kitaba erişebilmek
için QR kodu okutunuz.

PEGEM AKADEMİ

Komisyon

ÖABT Sosyal Bilgiler 3. Kitap

Siyaset Bilimi Diğer Sosyal Bilim Alanları ve Alan Eğitimi Konu Anlatımlı

ISBN 978-625-6829-02-2

Kitapta yer alan bölümlerin tüm sorumluluğu yazarlarına aittir.

© Pegem Akademi

Bu kitabın basım, yayım ve satış hakları Pegem Akademi Yay. Eğt. Dan. Hizm. Tic. AŞ'ye aittir. Anılan kuruluşun izni alınmadan kitabın tümü ya da bölümleri, kapak tasarımı; mekanik, elektronik, fotokopi, manyetik kayıt ya da başka yöntemlerle çoğaltılamaz, basılamaz ve dağıtılamaz. Bu kitap, T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı bandrolü ile satılmaktadır. Okuyucularımızın bandrolü olmayan kitaplar hakkında yayınevimize bilgi vermesini ve bandrolsüz yayınları satın almamasını diliyoruz.

Pegem Akademi Yayıncılık, 1998 yılından bugüne uluslararası düzeyde düzenli faaliyet yürüten uluslararası akademik bir yayınevidir. Yayımladığı kitaplar; Yükseköğretim Kurulunca tanınan yükseköğretim kurumlarının kataloglarında yer almaktadır. Dünyadaki en büyük çevrimiçi kamu erişim kataloğu olan WorldCat ve ayrıca Türkiye'de kurulan Turcademy.com tarafından yayınları taranmaktadır, indekslenmektedir. Aynı alanda farklı yazarlara ait 1000'in üzerinde yayını bulunmaktadır. Pegem Akademi Yayınları ile ilgili detaylı bilgilere <http://pegem.net> adresinden ulaşılabilmektedir.

16. Baskı: Kasım 2023, Ankara

Proje-Yayın: Deniz Şahan
Dizgi-Grafik Tasarım: Arzu Orhan Kaya
Kapak Tasarımı: Pegem Akademi

Baskı: Sonçağ Yayıncılık Matbaacılık Reklam San Tic. Ltd. Şti.
İstanbul Cad. İstanbul Çarşısı 48/48 İskitler/Ankara
Tel: (0312) 341 36 67

Yayıncı Sertifika No: 51818
Matbaa Sertifika No: 47865

İletişim

Shira Ticaret Merkezi, Macun Mahallesi 204 Cad.
No: 141/33, Yenimahalle/Ankara
Yayınevi: 0312 430 67 50
Dağıtım: 0312 434 54 24
Hazırlık Kursları: 0312 419 05 60
İnternet: www.pegem.net
E-ileti: pegem@pegem.net
WhatsApp Hattı: 0538 594 92 40

Değerli Öğretmenlerimiz,

ÖABT SOSYAL BİLGİLER konu anlatımlı setimiz üç kitap hâlinde düzenlenmiştir. "Sosyal Bilgiler 3. Kitap Siyaset Bilimi, Temel Hukuk, Diğer Sosyal Bilim Alanları (Sosyal Bilgilerin Temelleri, Bilim Teknoloji ve Toplum, Sosyal Antropoloji ve Medeniyet Tarihi) ile Alan Eğitimi bölümlerini kapsamaktadır ve Kamu Personel Seçme Sınavı (KPSS) Sosyal Bilgiler Öğretmenliği Alan Bilgisi Testi (ÖABT-Sosyal Bilgiler) kapsamındaki soruları çözmek için gerekli bilgi, beceri ve teknikleri edinme ve geliştirme sürecinde siz değerli öğretmen adaylarımıza kılavuz olarak hazırlanmıştır.

Kitabın hazırlanış sürecinde, sınav kapsamındaki temel alanlarda kapsamlı alanyazın taraması yapılmış, bu kitabın gerek ÖABT’de gerekse gelecekteki meslek hayatınızda ihtiyacınızı maksimum derecede karşılayacak bir başucu kitabı niteliğinde olması hedeflenmiştir.

Detaylı, güncel ve anlaşılır bir dilde yazılan konu anlatımları, çıkmış sorular ve detaylı açıklamalarıyla desteklenmiş, her ünite içeriği ÖSYM formatına uygun, çözümlü testlerle pekiştirilmiştir. Ayrıca konu anlatımlarında verilen bilgi ve çözüm tekniklerine ek olarak uyarı kutucuklarıyla da önemli konulara dikkat çekilmiştir.

Yoğun bir araştırma ve çalışma sürecinde hazırlanmış olan bu kitapla ilgili görüş ve önerilerinizi pegem@pegem.net adresine e-posta yoluyla ya da **0538 594 92 40** numaralı telefona WhatsApp üzerinden iletmeniz yeterli olacaktır.

Geleceğimizi güvenle emanet ettiğimiz siz değerli öğretmenlerimizin hizmet öncesi ve hizmet içi eğitimlerine katkıda bulunabilmek ümidiyle...

Başarılar...

Kitabın baskı tarihinden sonra gerçekleşen değişikliklere aşağıda yer alan kodu okutarak ulaşabilirsiniz.

TÜRKİYE'DE İLK DEFA TÜM KİTAPLAR YANINDA; CEPTE, TABLETTE VE MASANDA

Hibrit kitaplarda kullanıcılar;

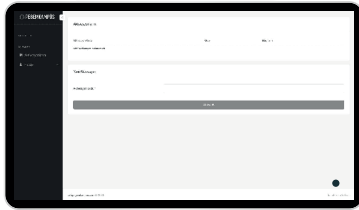
- 1 Kitabın dijital formatına erişim sağlayabilir.
- 2 Kitabın bölümleri altında video derslere erişim sağlayabilir.
- 3 Konu sonu testlerini çözebilir.

Detaylı anlatım için QR kodu okutunuz.

Yapay zekâ, bırakılan etkileşimler sonrasında kullanıcıların başarı durumlarını tespit ederek karşılırlarına bir analiz ekranı çıkarmaktadır.

Pegem Kampüs web sitesi üzerinden hibrit kitabınıza erişebilmek için aşağıdaki adımları takip ediniz:

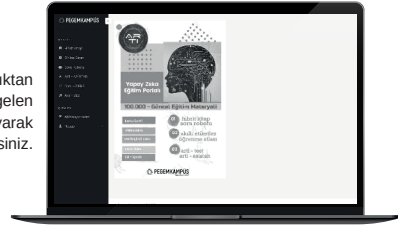
Mevcut tarayıcınızın adres çubuğuna arti.pegemkampus.com yazarak web sitemiz üzerinden etkileşimli ve yapay zekâ destekli hibrit kitaba erişim sağlayabilirsiniz.

Üyelik bilgileriniz ile giriş yaptıktan sonra sol menüde yer alan "Aktivasyonlarım" sekmesine girerek kodunuzu aktif edebilirsiniz.

Aktivasyon işleminizi tamamladıktan sonra menüde aktif hâle gelen "Hibrit Kitap" sekmesine tıklayarak içeriklere ulaşabilirsiniz.

Aktivasyon kodu kitabınızın ilk sayfasında yer almaktadır. Aktivasyon kodu ile aktif ettiğiniz hibrit kitaba erişim 31.08.2024 tarihine kadar geçerlidir. Hibrit kitaplara kasım ayı itibarıyla erişim sağlanacaktır.

Pegem Kampüs İletişim Hattı
0312 418 51 55

SİYASET BİLİMİ DİĞER SOSYAL BİLİM ALANLARI

1. Bölüm: Siyaset Bilimi

Siyasetin Farklı Anlamları	3
Siyaset Biliminin Tarihçesi	3
İslam Dünyasında Siyaset Bilimi	4
Siyaset Biliminin Konusu, Kapsamı, Yöntemi ve Teknikleri	5
İktidar Kavramı	7
Egemenlik	8
Meşruluk	9
Devlet ve Siyasal Sistemler	9
David Easton'un Siyasal Sistem Kuramı	12
Bir Hukuk Devleti Olarak Türkiye	14
Kanunların Yapılması ve Yürürlüğe Girmesi	14
Devlet Türleri	16
Siyasal Sistemler	16
Siyasal Davranış ve Bireyi Siyasete Yönlendiren	
Temel Faktörler	22
Siyasal Katılma	23
Demokrasi	24
Alternatif Demokrasi Önerileri	27
Siyasi Düşünceler ve İdeolojiler	28
Siyasal Partiler	33
Kamuoyu	34
Baskı Grupları	34
Bürokrasi	34
Uluslararası İlişkiler Kuramı	35
Yeni Dünya Düzeni	36
Ulusüstü Siyasal Örgütlenmeler	37
Çözümlü Test-1	41
Çözümler	44
Çözümlü Test-2	46
Çözümler	49
Çözümlü Test-3	51
Çözümler	54

2. Bölüm: Temel Hukuk

Hukuk	56
Toplum Yaşamını Düzenleyen Kurallar	56
Hukukun Kaynakları	57
Anayasa	57
1982 Anayasası	59
Hukuki Ehliyet Kavramı	85
Çözümlü Test	86
Çözümler	89

3. Bölüm: Diğer Sosyal Bilim Alanları

Sosyal Bilgilerin Temelleri	93
Sosyal Bilgiler Öğretimine Farklı Yaklaşımlar	93
Dünyada Sosyal Bilgiler Geleneği	95
Türkiye'de Sosyal Bilgiler Geleneği	96
Sosyal Bilgiler ve Sosyal Bilimler	97
Antropoloji	98
Ekonomi	100
Coğrafya	101
Tarih	103
Psikoloji	104
Siyaset Bilimi	106
Sosyoloji	107
Felsefe	108
Hukuk	110
Arkeoloji	117
Uluslararası İlişkiler	118
Diğer Sosyal Bilim Dalları	119
Sosyoloji	120
Sosyolojinin Temel Kavramları	120
Sosyolojide Temel Yaklaşımlar	123
Kültür ve Toplum	127
Kültürün Dinamikleri	129
Felsefe	130
Bilgelik Sevgisi Olarak Felsefe	130
Felsefenin Konuları ve Alt Alanları	131
Çözümlü Test – 1	140
Çözümler	142
Çözümlü Test – 2	144
Çözümler	146
Çözümlü Test – 3	148
Çözümler	150
Bilim, Teknoloji ve Toplum	151
Toplumsal Değişmeyi Etkileyen Unsurlar	152
Değişmeyle İlgili Temel Kavramlar	153
Toplumsal Değişme Türleri	153
Yazılı Tarih Öncesi Çağlarda ve İlk Çağ'da Bilim, Teknoloji ve Sosyal Değişme	156
Orta Çağ'da Bilim, Teknoloji ve Sosyal Değişme	158
Yeni ve Yakın Çağlarda Bilim, Teknoloji ve Sosyal Değişme (1453-1914)	165
Bilim ve Teknolojinin Etkilediği Sosyal Unsurlar	173
Çözümlü Test	176
Çözümler	178

Sosyal Antropoloji ve Medeniyet Tarihi	180
Antropolojinin Yaklaşımı ve İlkeleri	180
Antropolojinin Dalları	180
Antropoloji Kapsamında Yer Alan Bazı Kavramlar	182
Antropoloji Biliminin Kısa Tarihçesi	182
Antropolojinin Yöntemi ve Araştırma Teknikleri	183
Kültür Kavramı	184
Temel Antropoloji Kuramları	186
İnsanın Evrimi	190
Sanayi Öncesi Uyarlanma ve Yaşam Tarzları:	
Avcı-Toplayıcılık ve Tarım	193
Kent, Devlet ve Endüstri	193
Çok Kültürlülük, Çok Kültürcülük ve	
Antropolojide Yeni Yönelimler	194
Din ve Kutsal	195
Arkeoloji	198
Tanımı ve Yaklaşımlar	198
Arkeolojinin Tarihçesi	200
Arkeolojide Kullanılan Temel Yöntemler	201
Anadolu Arkeolojisi	203
Hellen Göçleri ve Arkaik Dönem	209
Klasik Dönem	210
Hellenistik Dönem	211
Türk Arkeologlar	213
Çözümlü Test - 1	218
Çözümler	221
Çözümlü Test - 2	223
Çözümler	225
Çözümlü Test - 3	227
Çözümler	229

4. Bölüm: Alan Eğitimi

Öğretim İlkeleri	233
Sosyal Bilgiler Öğretimi	235
Sosyal Bilgiler Öğretiminin Amaçları	235
Sosyal Bilgiler Öğretimi Bağlamında Davranışçı	
ve Yapılandırmacı Öğrenme Anlayışları	237
Sosyal Bilgiler Öğretiminde Yaklaşımlar	238
Sosyal Bilgilerde İçerik: Kapsam ve Yapı	240
Öğretim Programının Temel Felsefesi	243
Öğretim Programında Temel Beceriler	244
2018 Sosyal Bilgiler Programında Yer Alan Beceriler ...	246
Sosyal Bilgilerde Kavram Öğretimi	260
Sosyal Bilgilerde Değerler	268
Öğrenme Alanları	275
2018 Öğrenme Alanları ve İçerikleri	276
Sosyal Bilgiler Öğretimi İle İlgili Diğer Konular	280
Sosyal Bilgilerde Kullanılabilecek Bazı Yaklaşım/Yöntem/	
Teknik ve Etkinlikler	307
Yaratıcı Dramada Kullanılan Teknikler	326
Öğretim Programında Rehberlik	338
Öğretim Programında Ölçme ve Değerlendirme Yaklaşımı	338
Öğretim Programının Uygulanmasında Dikkat	
Edilecek Hususlar	339
5. Sınıf Kazanım ve Açıklamaları	340
6. Sınıf Kazanım ve Açıklamaları	342
7. Sınıf Kazanım ve Açıklamaları	344
Çözümlü Test - 1	347
Çözümler	350
Çözümlü Test - 2	352
Çözümler	355
Çözümlü Test - 3	357
Çözümler	360
Çözümlü Test - 4	362
Çözümler	365
KAYNAKÇA	368

SIYASET BİLİMİ
DİĞER SOSYAL BİLİM
ALANLARI

SİYASET BİLİMİ

Arapçadan Türkçeye geçen bir sözcük olan siyaset bir amaç veya prensip gereğince şehrin yönetilmesine ilişkin sanat anlamında kullanılmıştır.

Politika kelimesi ise siyasetin Batı dillerindeki karşılığıdır.

Aristoteles, politikayı "en yüksek iyiyi" ve "iyi yaşamayı" amaçlayan devlete ilişkin tüm faaliyetler, devlet yönetimi ve yurttaşlığa ilişkin işler şeklinde tanımlamıştır.

SİYASETİN FARKLI ANLAMLARI

Devlet Yönetimine İlişkin Faaliyetler Anlamında Siyaset: Aristoteles'in tanımındaki "iyi yaşamayı" temine yönelik devlet faaliyetleri bu kapsamda yer almaktadır.

İktidar Mücadelesi Anlamında Siyaset: İktidar mücadelesi olarak anlaşılmasının temelinde, toplumsal hayattaki zıtlıklar arasındaki mücadelede, siyasetin bu zıtlıkları belli dengede uzlaştıran faaliyet olarak ortaya çıkması anlayışı vardır. Bu anlayışa göre iktidarı ele geçirmiş olan grup ya da sınıflar bu mevkiilerini korumak ve sürdürmek, diğerleri de iktidarı ele geçirmek için mücadeleye girişmektedir.

Değerlerin Otorite Yoluyla Dağıtılması Anlamında Siyaset: Siyasetin bu şekilde tanımlanması onun sadece devlete ilişkin işler, kurumlar ve faaliyetler olarak değil, her türlü değer paylaşımı için otorite kullanımını gerektiren faaliyetler olarak anlaşılmasını sağlamaktadır. Bu yaklaşım siyaset olgusunun kapsamını genişletmekte ve hem modern ulus devletlere hem de tüm toplumsal/siyasal organizasyonlara ilişkin ortak bir faaliyet alanı olarak değerlendirilmesini sağlamaktadır.

SİYASET BİLİMİNİN TARİHÇESİ

Eski Yunan düşünürlerinden Platon iyi ve erdemli bir devletin nasıl olacağı ve bu devleti kimlerin yöneteceği gibi konulardaki görüşlerini *Devlet* adlı yapıtında ortaya koymuştur.

Uyarı!

Platon devletin bilge krallar tarafından yönetilmesini ve filozofların kral olmasını savunmuştur.

Platon'a göre devlet iktidarı kullanan idareciler, savaşçılar, üretimi gerçekleştiren çiftçiler ve halk sınıflarından oluşmaktadır.

Bir diğer eski Yunan düşünürü **Aristoteles**, devleti ve devlet yönetimi ile ilgili süreçleri bir inceleme ve gözlem konusu olarak ele almış ve zamanın siyasal sistemlerini karşılaştırmalı olarak incelemiştir. Bu nedenle de **çağdaş siyaset biliminin temellerini atan kişi olarak kabul edilmektedir.**

Aristoteles **Politika** adlı eserinde Eski Yunan sitelerinin siyasal örgütlenmelerini gözlemlerle ortaya koymaya ve siyasal rejimleri sınıflandırmaya çalışmış ve kendisinden sonra gelen düşünürleri etkilemiştir.

Siyaset Orta Çağ boyunca din etkisinde kalmıştır. 16. yüzyılın başında yaşamış olan **Machiavelli**, İtalya'daki prenslikleri ele aldığı kitabı **Prens** ile siyaset konusundaki idealist ve ahlakçı çizgisini terk ederek siyaseti gerçekçi bir zemine oturtmuştur. Kitabında hükümdarların iktidarı ele geçirmelerini, elde tutmalarını ve diğerleriyle ilişkilerini anlatırken **insanlara boyun eğdirme** niteliğine dikkat çekmiştir.

Biri yasalara uyma diğeri de zora başvurma olmak üzere iki tür mücadeleden söz eden Machiavelli birincisi yetmediğinde ikincisine başvurmanın gereğine değinmiştir. Onun düşüncesinde amacın gerçekleştirilmesi için her türlü eylemin meşru olduğu anlayışı egemendir. Bu anlayış **Makyavelizm** olarak ifade edilmiştir.

Örnek Soru

Aşağıdaki cümlelerden hangisi Makyavelizm'i özetlemektedir?

- A) Amaca varmak için hiçbir kural tanımamalıdır.
- B) Siyaset sınırsız özgürlüktür.
- C) Siyasetin işleyişi ve kuralları gereğince her yola başvurulabilir.
- D) Yasalara uygun bir yönetim şekli yoktur.
- E) İyi bir yönetici mutlaka zora başvurur.

Çözüm:

Makyavelizm çoğu kez, amaca ulaşmak için hiçbir kuralın, ilkenin ve değer tanınmayacağı şeklinde anlaşılabilir olsa da, Machiavelli aslında siyasetin kişisel ve dinî ahlaktan ayrı bir mantığı olduğunu savunmuştur. Buna göre de bu kurallar ve işleyiş gereğince her türlü eyleme başvurulabileceğini dile getirmiştir.

Cevap C

Çağdaş siyaset biliminin öncülerinden kabul edilen Montesquieu güçler ayrılığı ilkesini savunmuş, olaylar arasındaki zorunlu ilişkileri incelemiş ve olması gerekenden çok, olanla ilgilenmiştir.

Kanunların Ruhü adlı kitabında bir ülkede uygulanan yasaların arka planını ortaya çıkarmaya ve niçin aynı yasaların farklı toplumlarda farklı sonuçlar verdiğini açıklamaya çalışmıştır.

Montesquieu'ya göre iklimin ve coğrafi özelliklerin yasalar ve siyasal davranışlar üzerinde önemli bir etkisi vardır.

Hükümet biçimlerinin doğasını ve temel ilkesini ortaya koymaya çalışmış ve ülkenin büyüklüğü ile hükümet biçimleri arasındaki ilişkiye dikkat çekmiştir.

Montesquieu'ya göre cumhuriyet için küçük, monarşi için orta ve istibdat için de büyük bir imparatorluk gereklidir.

19. yüzyılda İngiltere, Fransa, Almanya, İtalya ve Amerika Birleşik Devletleri'nde toplumsal gerçeklikle ilgili olarak yapılan çalışmalarda özellikle sosyoloji ve ekonomi bilimleri ön plana çıkarken siyaset biliminin Aristoteles'ten bu yana süren üstünlüğü son bulmuştur.

Bu anlamda 19. yüzyılın önemli isimlerinden biri Karl Marx'tır. **Siyaseti toplumsal ilişkilerden belirleyiciliğe sahip bir olgu olarak sunan Makyavelizm'in aksine, Marx siyasetin özerk bir kurum olmadığını ve altyapı kurumları tarafından belirlendiğini savunur.** Ona göre siyaset bir üstyapı kurumudur ve onu belirleyen temel faktör, üretim ilişkilerinin oluşturduğu altyapı kurumlardır. Altyapı yani üretim tarzı değişmedikçe üstyapı da değişmez.

Amerika'da Demokrasi adlı kitabın yazarı olan **Tocquville** ekonomik gelişme ile siyasal yapılar arasındaki ilişkileri, Amerikan toplumunun özelliklerini ve Avrupa toplumlarından farklılıklarını ele almış ve böylece karşılaştırmalı siyaset biliminin önemli bir örneğini ortaya koymuştur.

Çağdaş siyaset biliminin öncü isimlerinden M. Weber, zihniyet ile davranışlar ve toplumsal ilişkiler konusundaki çözümlenmeleri ile büyük ilgi görmüştür. **Weber, çağdaş siyaset biliminin temel konularından olan iktidar, egemenlik, otorite ve meşruiyet gibi olgularla ilgilenmiş, bürokrasi ve siyaset arasındaki ilişkilere dikkat çekmiştir. Ona göre siyaset, kişinin diğer kişiler üzerinde egemenlik kurmasıdır.** Dolayısıyla siyasetin temelinde egemenlik ve itaat ilişkisi bulunmaktadır.

Siyasi iktidarın temel öğelerinden biri olan otorite konusunda Weber şu ayrımı yapmıştır:

- Geleneksel otorite
- Karizmatik otorite
- Hukuki/rasyonel otorite

İSLAM DÜNYASINDA SİYASET BİLİMİ

İslam düşünürlerinin siyaset olgusuna yaklaşımlarında, temelde dinin evren ve toplum anlayışı belirleyici olmuş ve siyasetin ahlaki eylemler alanı olarak değerlendirilmesi söz konusu olmuştur.

Siyasetname: *Hükümdarlar için kaleme alınmış eserler olup hükümdarlara yönetimde izleyecekleri politikalar ve ahlaki ilkeler konusunda tavsiyede bulunmaktadır.*

Uyarı!

Layiha: *Yazıldıkları dönemin siyasi durumunu, sorunlarını ve iktidar ilişkilerini ortaya koyması bakımından önemlidir.*

Uyarı!

Farabi İslam dünyasında siyaset konusunda önemli görüşler ileri sürmüş düşünürlerden biridir.

Farabi çeşitli insanların bir araya gelmeleriyle topluluğun oluştuğunu belirtmiş ve sakinlerinin mutluluğa erişmek amacıyla yardımlaştığı topluluğu **fazıl topluluk** olarak tanımlamıştır.

Farabi fazıl topluluğu insan vücuduna benzetmiştir. Vücuttaki çeşitli organlar gibi insanların da yardımlaşarak çalıştıklarını ifade etmiştir. Nasıl vücudun hâkim bir organı varsa fazıl şehrin hâkim organının da devlet başkanı olduğunu belirtmiştir.

Uyarı!

İslam düşünürlerine göre siyaset ahlaktan bağımsız bir davranış olmayıp ahlaki ilişkilere ve ölçülere göre işleyen bir alandır.

Örnek Soru

Batı dünyasında, siyasetin ahlaktan ayrı bir davranış ve alan olduğu düşüncesi aşağıdaki düşünürlerden hangisi tarafından ortaya konulmuştur?

- A) Tocqueville
- B) Weber
- C) Marx
- D) Machiavelli
- E) Aristoteles

Çözüm

Machiavelli siyaseti genel ahlaktan ayrı işleyen bir alan olarak ortaya koyana kadar, Batı dünyasında siyaset, tıpkı İslam dünyasındaki gibi ahlaka bağımlı bir gerçeklik olarak düşünülmekteydi.

Cevap D

Mâverdi, fıkıh kitaplarının çeşitli bölümlerinde yer alan ve anayasada kamu hukukuna ve siyasete ilişkin olan bölümleri bir araya toplamış ve önemli bir çalışmaya imza atmıştır.

Genellikle hükümdarların isteği üzerine yazılan ve kendilerine sunulan siyasetnamelerin en tanınmışlarından biri **Nizamülmülk** tarafından yazılmıştır. Bu eser Selçuklu Sultanı Melikşah'ın tavsiyesi üzerine yazılmıştır. **Eserde nasihatlerin yanı sıra devrin olaylarına, Selçuklu Devleti'nin işleyişine, aksaklıklara, alınması gereken tedbirlere ve kurumlara işlerlik kazandırmak için yapılması gereken düzenlemelere yer verilmiştir.**

İslam siyaset teorisinin en özgün isimlerinden biri **İbn Teymiye**'dir. *Es-Siyasetu's-Şer'iyye* adlı eseri genel olarak anayasa ve kamu hukukunun bir özeti niteliğindedir. Bu eserde anayasa, idare, maliye hukuku gibi siyasal iktidarı ilgilendiren konulara yer verilmiştir.

İbn Haldun, genelde siyasete ilişkin kitaplardaki Kitap ve Sünnet'in siyasetle ilgili hükümlerinin ortaya konulması, tarihten çeşitli deneyimlerin aktarılması ve hükümdarlara ahlaki davranışlara yönelik öğütlerde bulunulması şeklindeki yöntemi değiştirerek bakışını topluma yöneltmiştir.

İbn Haldun tarafından ortaya konulmuş olan **asabiyet teorisi** şu şekilde açıklanmaktadır:

Aynı soydan gelenler veya aralarında yakınlık bulunanlar arasındaki dayanışma duygusu olarak tanımlanacak asabiyet, bir topluluğun muhaliflere karşı birlikte hareket etmesini, belli organizasyonları gerçekleştirmesini, güç ve iktidar kazanmasını sağlayan bir olgu olarak sunulmuştur.

İbn Haldun asabiyet kavramını dayanışma ruhu, cemaat ruhu, grup duygusu, kabilecilik, kan bağı, toplumsal dayanışma anlamlarında kullanmıştır.

SİYASET BİLİMİNİN KONUSU, KAPSAMI, YÖNTEMİ VE TEKNİKLERİ

14945'lere gelinceye değin hukuk, sosyoloji ve tarih disiplinleri içerisine dağılmış olan siyaset konuları, 20. yüzyılın ikinci yarısında davranışçı ekolünde de katkısıyla siyaset bilimi olarak bağımsız bir şekilde gelişmiştir.

Siyaset Biliminin Konusu

Klasik siyaset biliminde inceleme alanı **devlettir**. Bu anlayışa göre siyaset bilimi devlet bilimidir. Bu anlayışın kökenleri Aristoteles'e kadar gitmektedir.

Siyasetin **iktidar mücadelesi** olarak tanımlanması ve toplumsal güçlerin de bu çerçeveye dâhil edilmesi ile birlikte siyaset biliminin alanı genişlemiştir.

Toplumsal yaşamda var olan tüm iktidar türleri bir bilim dalı kapsamında ele alınamayacağı için siyaset biliminin **siyasal iktidarla sınırlandırılması** mecbur olmuştur.

Uyarı!

Günümüzde siyaset biliminin konusu "iktidar", "güç" ve "otorite"ye ilişkin davranışlar, oluşumlar, faaliyetler, kurumlar ve ilişkilerdir.

Siyaset Biliminin Kapsamı

Siyaset Bilimi'nin kapsamı, UNESCO'nun 1948 yılında Paris'te düzenlediği bir toplantıda dört temel konu ile sınırlandırılmıştır:

I. Siyaset Teorisi

- A. Siyaset teorisi
- B. Siyasal düşünceler tarihi

II. Siyasal Kurumlar

- A. Anayasa
- B. Merkezî hükümet
- C. Bölgesel ve yerel yönetimler
- D. Kamu yönetimi/idare
- E. Devletin ekonomik ve toplumsal görevleri
- F. Karşılaştırmalı siyasal kurumlar

III. Siyasal Güçler (Toplumsal Katmanlar)

- A. Siyasal partiler
- B. Siyasal birlikler ve dernekler
- C. Vatandaşların devlet ve hükümet yönetimine katılması (Seçimler ve seçim sistemleri)
- D. Kamuoyu

IV. Uluslararası İlişkiler

- A. Uluslararası siyaset
- B. Uluslararası örgütlenme ve kurumlar
- C. Uluslararası hukuk

UNESCO'nun bu düzenlemesi ile birlikte siyaset bilimi hem bağımsız bir disiplin olarak gelişmiş hem de uluslararası kabul gören bir içeriğe kavuşmuştur.

UNESCO'nun sınıflandırmasında öne çıkan konular siyaset teorisi, siyasal kurumlar, siyasal güçler ve uluslararası ilişkilerdir.

Uyarı!

Amerikan Siyaset Bilimi Derneği 1973 yılında yeni bir bakış açısıyla siyaset biliminin kapsamını ve alt disiplinlerini yeniden belirlemiştir. Söz konusu temel konular şunlardır:

- Siyasal kurumlar ve davranışlar
- Metodoloji
- Uluslararası hukuk, örgütler ve siyaset
- Siyasal istikrar ve siyasal değişme
- Siyasal teori

- Kamusal siyasalın tayini ve içeriği
- Kamu yönetimi
- ABD'nin siyasal kurumları, siyasal süreçler, güçler ve davranış

Siyaset Biliminde Yöntem

Temelde bilimin iki ana yöntemi vardır, bunlar tümdengelim (dedüksiyon) ile tümevarım (endüksiyon) yöntemleridir.

Tümevarım Yöntemi: Tek tek olgulardan genel sonuçların çıkarıldığı bir süreci ifade etmektedir.

Tümdengelim Yöntemi: Genellemelerden olgulara ve bunların onaylanması veya çürütülmesi yoluna gidilmektedir.

Siyaset Biliminde Kullanılan Teknikler

✓ Karşılaştırmalı Analiz Tekniği

Siyasal bir olgunun değişik toplumdaki görünümünün bir bütün içinde ele alınmasına olanak sunan karşılaştırmalı analiz, siyaset biliminde sıklıkla kullanılan teknikler arasında yer almaktadır. Karşılaştırma tekniği hem bir olgunun farklı toplumdaki görünümüne hem de aynı toplumda farklı zamanlardaki durumunun tespitine imkân vermektedir.

✓ Alan Araştırması

Siyasal olguların belirli bir siyasal ortamda nasıl görünüm sergilediği alan araştırması yoluyla belirlenir. Bu teknik olgunun gerçek yaşamda incelenmesine olanak tanımaktadır.

✓ Örnek Olay Tekniği

İnceleme nesnesinin büyüklüğü ve homojenliği dikkate alındığında olguyu temsil ettiğine inanılan herhangi bir örnek olay derinlemesine incelenerek geneli hakkında bazı sonuçlara varılabilir.

Örnek Soru

Üçüncü dünya ülkeleri ile ilgili araştırma yapan bir siyaset bilimci, bu ülkelerin hepsini incelemek yerine söz konusu ülkelerin siyasal sistemlerini temsil ettiğini düşündüğü bir örnek seçerek o ülkeyi derinlemesine incelemiştir.

Bu durumda aşağıdaki tekniklerden hangisi kullanılmıştır?

- A) Tümdengelim
- B) Tümevarım
- C) Örnek olay
- D) Alan araştırması
- E) Karşılaştırmalı analiz

Çözüm

Sorudaki örnekte, ele alınan konuya örnek oluşturan tüm ülkeler yerine konuyu temsil ettiği düşünülen bir örnek seçilerek inceleme yapılmıştır. Böylece konu ile ilgili genel bir sonuca ulaşılmaya çalışılmıştır. Bu teknik ise örnek olay incelemesidir.

Cevap C

İKTİDAR KAVRAMI

Siyaset biliminin temel kavramlarından biri iktidardır. İnsanlar arasındaki farklılıklar toplumların hiyerarşik olarak örgütlenmesine neden olmaktadır. İktidar en genel anlamıyla **bir kişi ya da grubun diğer kişi ve grupları kendi arzusu ve düşüncesi doğrultusunda etkileyip yönlendirebilmesidir.**

Her toplumsal oluşum kendine özgü bir siyasal sistem geliştirmektedir. Bu siyasal sistem aynı zamanda toplumsal düzeni tesis edecek ve işletecek iktidarı elde etme mekanizmalarının neler olduğunu ve iktidarın nasıl işleteceğini belirleyen iktidar yapılarını oluşturur.

İktidarın Kaynakları ve Teknikleri

Ekonomik zenginlik, fiziki güç, silah gücü gibi maddi farklılıkların yanı sıra bilgi, yetenek, statü, kişilik özellikleri gibi maddi olmayan farklılıklar iktidar ilişkisinde birer kaynağa dönüşür.

İktidarın farklı kaynakları ve farklı biçimleri vardır:

Fiziksel Kaynak: Fiziksel kaynak kapsamında, denetim kurmanın en önemli aracı kuvvet kullanımıdır. Kuvvet kullanımı, fiziksel kaynağa dayalı olarak polis ve askerî güç örneğindeki gibi maddi olabilir. Ama her kuvvet kullanımı maddi olmak durumunda değildir; zor kullanma tehdit, yıldırma, sindirme, korkutma ve sembolik şiddet fiziksel kaynağa dayalı kuvvet kullanımı örnekleridir. Bir iktidar ilişkisinde fiziksel kaynağa dayalı olarak kuvvet kullanımı yasal ya da meşru olabileceği gibi yasa dışı ya da gayrimeşru da olabilir.

Uyarı!

Modern toplumlarda devletin kullandığı en üstün iktidar olan siyasal iktidarın en önemli özelliği, meşru zor kullanma tekelini elinde tutmasıdır.

Ekonomik Kaynak: Ekonomik kaynaklara sahip olanlar, bu kaynağa dayanarak iktidarı elde edip bu konularını devam ettirirler. İktidarı elde etmek için sahip oldukları ekonomik kaynakları dağıtma ve belli kişi ya da grupları yararlandırma yoluna gidebilirler.

Ekonomik kaynağa dayalı olarak iktidar ilişkilerinde başvurulan diğer bir yöntem de rütbe, makam, ödül gibi avantajların dağıtılmasıdır. Ödüllendirme ya da cezalandırma (para cezası, rütbe yükseltmeme ya da işten kovma gibi), bu kaynağa dayalı iktidar ilişkilerinde sıkça başvurulan bir tekniktir.

Sembolik Kaynak: Sembolik kaynaklar kapsamındaki teknikler arasında propaganda, endoktrinasyon (fikir aşılama) ve yönlendirme (manipülasyon) yer alır.

Örnek Soru

Kitle iletişim araçlarının yaygınlaşması iktidarın sembolik kaynak kullanım olanağını artırmıştır.

Kitle iletişim araçları aracılığıyla kullanımı sıklaşan teknik aşağıdakilerden hangisidir?

- A) Yönlendirme
- B) Fikir aşılama
- C) Propaganda
- D) İlgi çekme
- E) Zor kullanma

Çözüm

Yönlendirme, özellikle kitle iletişim araçlarının yaygınlaşmasıyla sıkça karşılaşılan bir teknik olmuştur. Kitleler bu yolla şartlandırılmakta ve iktidar sahiplerine itibar kazandırılmaktadır.

Cevap A

Uyarı!

Meşruluk kurumsallaşmış, etkin ve sürekli iktidarın temelidir. Bu yüzden tüm iktidarlar meşru olduklarını kanıtlamaya dair bir çaba içerisine girerler ve sembolik kaynakları kullanırlar.

İktidarın Görünümleri: Otorite ve Zor Kullanma

İktidarın kaynaklarındaki farklılık, iktidarın farklı görünümle ortaya çıkmasına yol açar.

İktidar ilişkileri ekonomik ve fiziksel kaynağa dayalı olduğunda ilişki cebir yani zor kullanma görünümünde ortaya çıkar. Zor kullanma biçimindeki iktidar en görünür, en sonuç alıcı ama aynı zamanda en riskli ve en pahalı iktidar ilişkisidir.

İktidarın diğer uçtaki görünümü ise sembolik kaynaktan beslenen otorite görünümüdür. En genel anlamıyla otorite bir iktidar biçimidir ve bazen de meşru iktidar, yönetme-hükmetme olarak görülür. Otorite, bir zorlama veya manipülasyondan ziyade kabul görmüş itaat yükümlülüğüne dayanır.

Sosyal İktidar: İktidarın Toplumsal Dağılımı ve Paylaşımı (Seçkin ve Çoğulcu Teori)

Bir şeyleri yapma iktidarından çok, bir şeyler üzerindeki iktidara odaklanıldığında, belli birey veya grupların kendi iradelerini diğerlerine dayatmasının bir sonucu olarak sosyal iktidar ortaya çıkar.

Sosyal (toplumsal) iktidarın üç biçimi vardır. Bunlar:

(i) *Ekonomik iktidar*: Nadir olan mal ve kaynakları elde tutup diğerlerinin emek gücüne sahip olmak

(ii) *İdeolojik iktidar*: Bir otorite tarafından desteklenen belirlenmiş bir yapıya ait fikirleri ve inançları elde tutmak

(iii) *Siyasal iktidar*: Fiziksel zor kullanmayı mümkün kılan birtakım donanımlara sahip olma ile temellenmiş yetki

Uyarı!

Siyaset sosyolojisi kapsamında, iktidarın sosyal hayatta işleyişi, paylaşımı ve dağılımı konusunda dört ana yaklaşım vardır. Bunlar: Korporatizm, Marksizm, Elitizm ve Demokratik Çoğulculuktur.

Korporatizm: İktidarı, özel sektör (meslek örgütleri) ile devletin iş birliği çerçevesinde ele alır ve toplumun iktisadi, kültürel, siyasal tüm faaliyetlerinin bu iş birliği çerçevesinde düzenlenmesi gerektiğini savunur.

Elitizm göre; tüm toplumlarda her zaman iyi örgütlenmiş ve iktidarın avantajlarını paylaşmak üzere uzlaşmış azınlıklar (seçkin, elit grup) örgütlenmemiş azınlıklara hükmeder.

Siyasal İktidar ve Ayırt Edici Özellikleri

Bir etkileme olarak iktidar, toplumsal etkileşimden doğan bir ilişkidir. Siyasal iktidar ise bu etkinin, tüm topluluğu ilgilendiren karar alma süreçlerinde kullanımınıdır.

En genel anlamıyla siyasal iktidar, belli bir ülke üzerinde yaşayan toplumun bütünü üzerinde işleyen iktidardır.

✓ Siyasal İktidarın Kapsayıcılığı

Siyasal iktidar ülke sınırları içindeki tüm birey, grup ve kurumlar üzerinde bir güce, yaptırıma sahiptir.

✓ Siyasal İktidarın Üstünlüğü

Ülke çapındaki kapsayıcılığı çerçevesinde siyasal iktidarın koyduğu kurallar diğer tüm iktidar biçimleri (sosyal, ekonomik, ideolojik) arasında en üstün konumdadır. Bu özellik, siyasal iktidarın egemenliğinin de işaretidir. Siyasal iktidar, iktidar hiyerarşisinde en üstün konumdadır.

✓ Siyasal İktidarın Zor Kullanma Tekeli

Siyasal iktidar, kamsal olarak örgütlenmiş etkili bir fiziksel güç, zor kullanma tekeline sahiptir. Asker ve polis gücü oluşturularak işletilen fiziksel zor kullanma tekelinin çerçevesinde içeride güvenlik işlevi yerine getirilir, dış ilişkiler açısından ise savaş açma kapasitesi muhafaza edilir. Bu tekel çerçevesinde modern devletler, toplumdaki tüm birey ve grupları silahlılandırmış ve önce sürekli ordular, ardından da sürekli polis gücü oluşturmuştur. Tüm bu düzenlemeler ve örgütlenmeler çerçevesinde, toplumsal yaşamda sadece siyasal iktidar, gerektiğinde, meşru fiziksel zor kullanmaya başvurabilir.

EGEMENLİK

Egemenlik özünde yasa yapma, kural koyma ve etkin biçimde hüküm sürme becerisidir.

Modern siyaset anlayışında egemenlik kavramı, modern ulus devletlerin ayırt edici bir özelliği olarak siyasal iktidarı ve bu iktidarın güce sahip olduğu ülkeyi ifade etmektedir.

Uyarı!

Ulus devletin 16. ve 17. yüzyıllarda ortaya çıkmasıyla egemenlik kavramı gündeme gelmiştir.

Egemenliğin Boyutları**1. İç Egemenlik**

İç egemenliğe sahip olan bir devlet kendi halkının üzerinde mutlak otoriteye sahiptir. Egemen organ olarak devlet, kendi sınırları içindeki tüm yurttaş, grup ve kurumlar üzerinde bağlayıcı kararlar alır ve bu kararları kendi dışında bir sınır tanımadan yürütür.

İç egemenliğin iki ana bileşeni vardır:

- Hukukî Egemenlik
- Siyasal Egemenlik

Hukukî egemenlik; devletin ülkesi üzerindeki hiyerarşisinin en üstünde yasa yapma otoritesine sahip olması ve bu otoriteyi kullanmasıdır. Kısaca hukukî egemenlik üstün yasal otorite demektir. Bir başka deyişle devletin koyduğu yasalar herkes için geçerlidir ve bu bağlayıcılığı ortadan kaldıracabilecek herhangi bir kişi ya da grup yoktur.

Siyasal egemenlik; egemen otoritenin nihai kararları veren en üstün otorite olmasını ifade etmektedir.

2. Dış Egemenlik

Dış egemenlik, bir devletin uluslararası düzende yeri ve bağımsız, özerk bir varlık olarak faaliyette bulunma kapasitesiyle ilgilidir.

Ulusal egemenlik ve egemen devlet terimleri dış egemenlik kapsamındadır.

Uyarı!

Dış egemenlik açısından düşünüldüğünde bir ulus, ancak kendine has ihtiyaçlar ve çıkarlara göre kendi kaderini tayin edebilme becerisine sahip olduğunda egemendir.

MEŞRULUK

Meşruluk iki belirleyici nitelik barındırır:

- (i) yönetme hakkı veren usullerin var olduğu fikri
- (ii) yönetim biçimini haklı kılacak şekilde yöneten ve yönetilenlerin beraberce paylaştığı bazı dayanakların (ideoloji, rıza, inanç) varlığı

Bu niteliklere dayalı olarak meşruluğun iki türünden bahsedilebilir:

- Usullere dayalı meşruluk
- Esaslara dayalı meşruluk

Usullerden doğan meşruluk anlayışına göre bir düzeni meşrulaştıran öğeler arasında kurallar ve karar alma süreçlerinde takip edilen usuller önceliklidir.

Esaslardan doğan meşruluk anlayışına göre ise meşruluğun değerlendirilmesinde usuller değil, iktidarın haklılaştırılması ve sorumluluğu ön plandadır.

Max Weber'in Meşru Otorite Tipolojisi

Farklı toplumlardaki siyasal sistemleri inceleyen Weber üç tip otorite ilişkisi tanımlamıştır.

- ✓ **Geleneksel Otorite:** Bu otorite çerçevesinde oluşan hiyerarşide resmî görevliler arasında ast-üst ilişkisi değil efendi-hizmetçi ilişkisi vardır. Yönetilenler topluluğun üyeleri değil, iktidar sahibinin arkadaşları veya uyruklarıdır. İtaat geleneksel iktidarda, iktidar sahibine karşı bir ödevdir. Bu tipte otoritenin gerekçesi, inancı zorunlu kılan bir gerekçedir. Geleneklere ya da kutsallığa dayalı statüler ön plandadır ve bundan dolayı geleneksel otorite, herhangi bir kural veya usulün değil, geleneğin ürünüdür.
- ✓ **Karizmatik Otorite:** Karizmatik otorite, olağanüstü kişilik (peygamberlik, kahramanlık gibi) özellikleri olan karizmatik bireyin koyduğu kurallara adanmaya dayalı otoritedir. Karizmatik otorite, bu kişinin olağanüstü niteliklerinden doğan meşruluğudur ve halkın bu niteliklerin olduğuna inanması önemlidir.
- ✓ **Yasal Otorite:** Bu otorite tipinde meşru hükümler, yasal konum ve işlevsel yeterliliğin geçerliliğine olan inanca dayanır. Modern siyasal ve bürokratik sistemler, bu otoriteyi örnekler. İktidarın yasal bir yolla kullanıldığı inancı bu tür meşruluğun dayanağıdır.

DEVLET VE SİYASAL SİSTEMLER

Devlet iktidar türleri arasında en üstün olanıdır. Kurallarını ve emirlerini yürütmek üzere gerektiğinde şiddet ve zor kullanma yetkisine sahip tek güçtür.

İnsanlık tarihinde yöneten yönetilen farklılaşmasının ortaya çıktığı ilkel topluluklardan itibaren devlet benzeri siyasi otoritelerin varlığından söz etmek mümkündür. Ancak **yönetenlerin şahsından bağımsız ve tüzel bir kişilik olarak devlet modern bir olgudur.**

Gerek kavram olarak gerekse kurumsallaşmış bir iktidar tipi olarak devlet XVI. yüzyılda doğmaya başlamıştır.

Uyarı!

Devletin farklı tanımları mevcuttur. Bunlardan bazıları aşağıdaki gibidir:

- Klasik Fransız kamu hukuku doktrininde devlet, milletin hukuki kişilik kazanmış şekli olarak tanımlanmaktadır.
- Kelsen'e göre devlet, etkili olarak yürürlükte bulunan bir hukuki normlar sistemidir.
- Weber'e göre devlet, belirli bir toprak parçası üzerinde meşru şiddet kullanma tekelini elinde bulunduran insan topluluğudur.